

ÉRTEKEZÉSEK

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL

KIADJA

A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

TIZENNEGYEDIK KÖTET

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

PAUER IMRE és FEJÉRPATAKY LÁSZLÓ

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1915

3 136 02

TARTALOM

1. A jogtalanság mint a büntetendő cselekmény ismérve. Székfoglaló értekezés. *Finkey Ferencz* 1. tagtól.
2. Az ősember kritikai méltatása. Székfoglaló értekezés. *Platz Bonifác* 1. tagtól.
3. Interpretatio és szokásjog a római jogban. *Kiss Gézá*tól.
4. Visszalépés a kísérletől, eredményelhárítás és jóvátétel. Székfoglaló értekezés. *Angyal Pál* 1. tagtól.
5. Az északamerikai büntetőjog mai vezéreszméi és reformintézményei. *Finkey Ferencz* 1. tagtól.
6. A római obligatio fogalmilag véve. Székfoglaló értekezés. *Farkas Lajos* 1. tagtól.
7. A szövetkezetek alapelve. *Dr. Galovits Zoltán*tól.
8. Jogállam. *Balogh Arthur* 1. tagtól.
9. A paläolith ember. *Platz Bonifác* 1. tagtól.
10. Egyén és társadalom. Székfoglaló értekezés. *Dr. Giesswein Sándor* 1. tagtól.

Az I—IX. füzetet szerkesztette *Pauer Imre*, a X. füzetet *Fejérpataky László*.

ÉRTEKEZÉSEK

A TÁRSADALMI TUDOMÁNYOK KÖRÉBŐL.

KIADJA A MAGYAR TUD. AKADÉMIA.

A II. OSZTÁLY RENDELETÉBŐL

SZERKESZTI

DR PAUER IMRE

OSZTÁLYTITKÁR.

XIV. KÖTET. 5. SZÁM.

AZ ÉSZAKAMERIKAI BÜNTETŐJOG MAI VEZÉRESZMÉI ÉS REFORMINTÉZMÉNYEI

FINKEY FERENCZ

L. TAGTÓL.

(Olvastatott a M. Tud. Akadémia 1911. január 9-iki ülésén.)

Ára 1 kor. 50 fillér.

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1911.

AZ ÉSZAKAMERIKAI BÜNTETŐJOG MAI VEZÉRESZMÉI ÉS REFORMINTÉZMÉNYEI

FINKEY FERENCZ

L. TAGTÓL.

(FELOLVASTA AZ 1911. JANUÁR 9-IKI ÜLÉSEN)

BUDAPEST

KIADJA A MAGYAR TUDOMÁNYOS AKADÉMIA

1911

Epen huszonöt éve annak, hogy Tóth Lőrincz, a magyar jogtudománynak egyik kiváló veterán munkása, a régi magyar jognak avatott ismerője, egyszersmind az új koreszméknek a büntetőjog terén is költői lelkű és classicus nyelvű előharczosa, tartott beszámolót ¹⁾ a tek. Akadémia előtt az 1885-ben Rómában ülésezett harmadik nemzetközi börtönügyi kongresszusról. Ez a gyönyörű nyelven megírt, s laikusra és szakemberre egyaránt tanulságos beszámoló keltette fel bennem még mint fiatal joghallgatóban a vágyat, vajha valamikor én is jelen lehetnék ily nemzetközi összejövetelen, részt vehetnék a különböző nemzetek szakembereinek tanácskozásaiban, okulhatnék az idegen nemzetek jogintézményeinek tanulmányozása által.

A sors oly kedvező volt velem szemben, hogy azóta — mint a büntetőjog és a börtönügy tudományának legkisebb munkása — immár két ízben lehettem a nemzetközi börtönügyi kongresszusnak résztvevő tagja. Az egyiket, az 1872-ben megindított sorozatban a VII-et, Fortuna istenasszony egyenesen élembe hozta. Most öt éve 1905-ben itt Budapesten üdvözölhattük a különböző nemzetek képviselőit, a három világrészből összesereglett börtönügyi, illetőleg büntetőjogi szaktekintélyeket s mi, a magyar büntetőjog munkásai, a kongresszusi gyakorlatnak megfelelően kivehattuk s tehetségünk szerint ki is vettük részünket a kongresszus munkájából is. A másiknak, a legutóbb 1910. október 2—8. napjain *Washingtonban*, az északamerikai Egyesült Államok fővárosában tartott VIII. nemzetközi börtönügyi kon-

¹⁾ *Tóth Lőrincz*: Emlékezések a nemzetközi börtönügyi kongresszusra Rómában, 1885. nov. 16—24. — 1886.

gresszusnak a m. kir. igazságügyi kormány, illetőleg a nagyméltóságú Minisztertanács kegyességéből szintén tagja lehettem, egyik hivatalos kiküldötte lévén a magyar kir. kormánynak, a mely kitüntető bizalomért lélekszerinti kötelességemnek ismerem e helyen is legforróbb köszönetemet és hálámat kifejezni mind azok iránt, a kik e kiküldetésemnek tényezői voltak s ezzel szakismereteim és látóköröm öregbítésére alkalmat adtak.

Igy jutottam most abba a helyzetbe, hogy a washingtoni börtönügyi kongresszusról a tek. Akadémia előtt én is beszámolókat tarthatok, remélve, hogyha nem a tud. Akadémia kiküldötte voltam is, érdeklődni méltóztatnak a börtönügy, illetőleg a büntetőjog legújabb fejleményei iránt, azok pedig, a kik ismerik a Tóth Lőrincz említett beszámolóját, mely a római kongresszus ismeretése mellett a nemzetközi börtönügyi kongresszusok létrejövetelét, szervezetét s a három első kongresszus történetét részletesen bemutatja, talán kíváncsiak is lesznek az azóta lefolyt s főleg a legutolsó kongresszusra, illetőleg arra, hogy minő új eszmék foglalkoztatják ma, 25 év után, a börtönügyi, illetőleg büntetőjogi szakembereket. Előadásom így egyrészt mintegy folytatása és kiegészítése a kidölt mester beszámolójának, másrészt — miután a legutóbbi kongresszus egy másik világgrészben, az ifjú s méltán nagyratörőnek nevezett Amerikában tartatott — alkalmam lesz főleg az északamerikai büntetőjog mai vezéreszméi és reformintézményei felől tájékoztatni a tek. Akadémiát.

I.

A nemzetközi börtönügyi kongresszus mai hivatalos szervezetében először 1872-ben ült össze Londonban. Létrehozásában s központi szervének, az ötévenként tartandó kongresszusokat előkészítő »nemzetközi börtönügyi bizottság«-nak (Commission Pénitentiaire internationale) a megteremtésében épen az észak-amerikai Egyesült Államok-at s elsősorban az amerikai modern börtönügy egyik apostolát : Dr. E. C. *Winest* 1) illeti a kezdemé-

1) *Enoch Cobb Wines*-nak (1806—1879) úttörői érdemét tisztelték meg az északamerikaiak azzal is, hogy a washingtoni kongresszus jelvénye

nyezés dicsősége és érdeme. Ennek daczára a kongresszus most először ülésezett Amerikában, az előző hét kongresszus Európa egyes államainak fővárosaiban tartatott (1872 : London, 1878 : Stockholm, 1885 : Róma, 1890 : Szentpétervár, 1895 : Páris, 1900 : Brüsszel, 1905 : Budapest). A mostani kongresszusnak tehát épen az kölcsönzött különös vonzerőt reánk, európaiakra, hogy ez alkalommal módunk nyílt (legtöbbünknek először) közvetlenül megismerkedni az »ujvilág«-gal, annak börtönügyi és gyermekvédelmi intézményeivel, így tapasztalatainkat nagybecsű új benyomásokkal gazdagíthattuk, ismereteinket teméntelen új adattal bővíthettük.

A börtönügyi kongresszusok célja különben is nem elméleti, tudományos kérdések megvitatása, hanem a »börtönügy«, helyesebben a büntetés és a büntettek elleni védekezés gyakorlati eszközeinek, módjainak megbeszélése, e végből a művelt nemzetek börtönügyi és társadalombiztosító intézményeinek kölcsönös bemutatása, az újítások, a felmerült reformeszmék és reformintézmények bírálata, szóval a »börtönügy« nemzetközi elővitele, fejlesztése, a különböző nemzetek szakembereinek tájékozódása a börtönügy jelen állapotáról, eszméik, tapasztalataik kicserélése és értékesítése.

A »börtönügyi« jelző ma már nem is fedi híven kongresszusunk munkaprogramját. A négy első kongresszus három, a négy utolsó négy szakosztályra oszolva tárgyalta a »bizottság« (Commission pénit. internat.) által előre megállapított kérdéseket. Az egyes osztályok az első kongresszusokon még szorosan börtönügyi, vagyis a büntetés és pedig a szabadságvesztésbüntetés részletkérdéseivel foglalkoztak, ennek felelt meg az osztályok beosztása is, mely szerint az első osztály a büntetést megelőző, a második a büntetés ideje alatti, a harmadik a büntetés-végrehajtás utáni (a kiszabadult foglyokra vonatkozó) kérdésekkel foglalkozott. S eleinte a második, a sajátképeni »börtönügyi« osztály uralta a többit, így a római kongresszuson az I. osztály 6., a III. 7., a II. ellenben 15 kérdéssel foglalkozott. Az utolsó kongresszusokon

az ő reliefképével lett díszítve. E. C. Wines fia, a ma is élő, de már agg számba menő F. H. (Frederick Howard) *Wines* szintén kiváló börtönügyi író (a mai írók egyik legjelesebbje) s tevékeny részt vett a kongresszuson. Ő referálta a halálbüntetés jelen állásáról beérkezett jelentéseket.

azonban — az 1895-ben Párisban tartott ötödik kongresszustól kezdve — átváltozott az egyes osztályok neve és munkaköre, a II. osztály uralkodó jellege megszűnt, mind a három, majd 1895. óta négy osztály elé egyenlően 3—4 kérdés terjesztetett.

Az utolsó (párisi, brüsszeli, budapesti és a washingtoni) kongresszusokon az egyes szakosztályok beosztása a következő volt :

I osztály : büntető törvényhozási kérdések (Législation pénale),

II. osztály : börtönügyi intézmények (Institutions pénitentiaires),

III. osztály : megelőzési kérdések (Institutions préventives),

IV. osztály : gyermekek és fiatalok büntetése ügyei (Questions relatives aux enfants et aux mineurs).

Az egyes szakosztályok új munkaprogramja jelzi, hogy az újabb kongresszusok többé nem merőben »börtönügyi« kérdésekkel foglalkoznak, hanem cél tudatosan felölelik az egész büntetőjogot s a modern büntetőjogi tudomány és a gyakorlati élet kívánalmaihoz képest nemcsak a megtorlást szolgáló, a szorosan vett »büntetés« fogalmára vonatkozó, hanem a megelőzésre, a társadalmi védekezésre irányuló kérdésekkel, az újabban ú. n. biztonsági intézkedésekkel is egyenlő gondossággal foglalkoznak, ezenfelül a büntetőjog külön ágának tekintik a fiatalok büntetéseivel és az elhagyatott gyermekekkel való elbánás, a gyűjtőszóval ú. n. *gyermekvédelem* kérdését.

Az újabb »börtönügyi« kongresszusokat tehát bátran és helyesebben lehetne »büntetőjogi« kongresszusoknak nevezni, a minek külső akadálya azonban az, hogy a börtönügyi kongresszusok megindítása óta időközben egy új s egyenesen *büntetőjoginak* nevezett nemzetközi kongresszusi szervezet jött létre, a Liszt Ferencz hallei, majd berlini jogtanár által 1889-ben megteremtett *Union internationale de droit pénal*. Míg azonban a Liszt-féle »Union« kongresszusai, melyek a modern szellemű szak tudósok önkéntes összejövetelei, rendszerint csak egyes bűnjogpolitikai kérdéseket tárgyalnak, addig a »börtönügyinek« nevezett s elsősorban a különböző államok hivatalos képviselőiből alakult kongresszusok tényleg felölelik a büntetőjog egész területét s közelebb állnak a gyakorlati élethez is.

A börtönügyi kongresszusok munkakörének ez a kibővülése különben természetes folyománya a büntetőjog terén épen az utolsó három évtizedben végbement mélyreható változásnak, a nagyszerű haladásnak és fejlődésnek, mely az új korszak és kívánalmak hatása alatt Európa és Amerika összes kultúrállamainak büntető törvényhozásában főleg a legutolsó évtizedben kimutatható. Az óriásilag kifejlődött büntetőjogi, kriminológiai és büntető-politikai irodalom az összes művelt államokban köztudattá emelte, hogy a büntetőjognak a megtorlás mellett a *megelőzés* is épen oly fontos vezéreszméje. A társadalom nem érheti be a büntetettek elleni *utólagos* védekezéssel, a büntetéssel, az *előzetes* védekezés, a bűnözés (criminalitas) útján álló, a társadalom rendjét, békéjét fenyegető ú. n. *közveszélyes* osztályok elleni cél tudatos, tervszerű fellépés épen oly, sőt jelentőségére még nevezetesebb feladata az államnak.

Ez új vezéreszmét, a társadalmi védekezés elvét látjuk mindenfelé a legújabb büntetőtörvénykönyvekben, vagy külön törvényekben, törvényjavaslatokban és tervezetekben, melyek a csökkent szellemi erejűekkel (gyengeelméjűek), a csavargókkal, az üzletszerű koldusokkal, iszákosokkal és a társadalmilag javíthatatlannak látszó megátalkodott nagy büntetettekkel szemben különböző »biztonsági rendszabályok« (Sicherungsmaßnahmen) útján igyekeznek a társadalmat védeni.¹⁾ Ez új vezéreszme diadalát jelenti a *gyermekvédelem és a fiatalok büntetéseinek javító nevelésének* cél tudatos felkarolása s a büntetőjog, illetőleg a közigazgatás külön ágává kiépítése is az összes kultúrállamokban. Szinte versenyezve hozzák épen napjainkban ez irányban is a törvényeket,²⁾ létesítik a különböző intézeteket, intézményeket, melyeknek célja az elhagyatott, erkölcsi romlásnak kitett gyermekek megmentése, a bűn útjára tévedt vagy oda taszított fiatalok erkölcsi átalakítása s ezzel a legbölcsebb és leggyakorlatiasabb társadalmi védelem: a büntetettek osztályok ujonczjuttatásának megtagadása vagy leszállítása, a gondozás nélkül menthetetlenül a bűn

¹⁾ L. e kérdésről Balogh Jenő irányt jelző értekezését: A büntetőjog átalakulása és a biztonsági rendszabályok. Ennek egy részletét közli a Jogt. Közl. 1910. 443.

²⁾ L. Finkey F.: Fiatalok büntetése és a modern törvényhozás. 1909.

útjára kerülő gyermekeknek és fiatalokúaknak az erkölcsös útra terelése, a társadalom és az állam hasznos polgáraivá kinevelése.

Az újabb börtönügyi kongresszusok tehát, midőn a megelőzési és a gyermekvédelmi kérdéseket külön szakosztályokban tárgyalják, csak az általános büntetőjogi reformeszméknek hódolnak s miként a kongresszus munkakörének bővülése és fejlődése a modern büntetőjogi eszmékkel tart lépést, úgy viszont a két, ma uralkodónak nevezhető reformeszme: a *társadalom védelme* és a *gyermekvédelem* megérlelésében és diadalrajuttatásában bizonyára részük van az újabb börtönügyi kongresszusoknak is.

A washingtoni kongresszus, melyen természetesen az otthon levő északamerikai szakemberek és az ottani érdeklődő hölgyek és urak vettek részt túlnyomó számban, valamint a kongresszust megelőző börtönügyi tanulmányút, melyet az északamerikai kormány rendezett a külföldi vendégek részére a börtönügyi és gyermekvédelmi intézményeik bemutatása végett, kiválóan alkalmasak voltak annak a tanulmányozására és megállapítására, miként fogják fel az északamerikaiak a büntetőjog mai kérdéseit, mik különösebben az északamerikai börtönügy, helyesebben büntetőjog és gyermekvédelem mai mozgató eszméi s miket tanulhatunk tőlük mi európaiak a büntetőjogi prophylaxis és a gyermekvédelem terén.

Nem szándékszm azért ezúttal és e helyütt chronologikus és részletes beszámolást nyújtani a közel két hónapra terjedő amerikai kirándulásomról, nem sorolom fel, hogy a szept. 18-tól 29-ig terjedő hivatalos tanulmányút,¹⁾ valamint azt megelőzőleg New-Yorkból tett rövidebb tanulmányi kirándulásaink alatt

¹⁾ Legyen szabad csupán itt a jegyzetek között felsorolnom, hogy a 12 napi tanulmányút alatt, a melyet különvonattal (7 pompásan berendezett kényelmes Pullman-kocsiban) tettünk meg, áthaladtunk *New-York, Ohio, Illinois, Indiana, Kentucky* és *West-Virginia* államokon, külön kiránduláson voltunk ezenkívül *Massachusetts* és *Pennsylvania* államokban. Ez államok börtönügyi és gyermekvédelmi intézményei közül megtekintettük: a philadelphiai, auburni, charlestowni (Massachusetts), michigan-city-i *jegyházakat* (state prisons), — az elmirai, concordi, mansfieldi, jeffersonville-i *reformatory*-kat, — a newyorki, mansfieldi, chicagói, indianapolisi, louisville-i *fogházakat* (city prison, penitentiary, jail), — New-Yorkban, Philadelphiában, Industryben, Freeville-ben, Geneva-ban (Illinois), St. Charlesban, Plainfielden, Clermontban, Louisville-ben számos *javitóintézetet* (refor-

hány intézetet, hány börtönt, hány reformatory-t, hány javító-intézetet, hány gyermekvédelmi és más társadalmi intézményt láttam. Nem számolom el, hol és hányszor kerestük fel a *fiatalok bíróságainak* (juvenile courts) helyiségeit és tárgyalásait.¹⁾ Épügy mellőzőm az Unio szép fővárosában, Washingtonban való időzésünk (szept. 29—okt. 8.) s az itt okt. 2—8. napjain tartott kongresszus részletes leírását.²⁾ Valamint nem terjeszkedem ki a hatalmas világvárosok: *New-York, Chicago, Philadelphia, Boston*, vagy a körútunkban látott más nevezetes helyek, így a börtönügyi intézményeiről Európaszerte nagyhírű *Elmira, Auburn, Mansfield, Concord, Jeffersonville*, sem a hihetetlen gyorsasággal fejlődő gyönyörű *Buffalo*, az itt látott világhírű Niagara vízesés, vagy a két déli jellegű főváros: *Indianapolis* (Indiana állam) és *Louisville* (Kentucky állam), sem a mindenkézt legkellemesebb *Washington* leírására. Mindezek ecseteléséhez, valamint az amerikai és az európai társadalom összehasonlító rajzához a Tóth Lőrincz tollára lenne szükségem. Ezzel nem rendelkezvén, méltóztassanak megengedni, ha csupán az északamerikai büntetőjog vezéreszméiről és reformintézményeiről óhajtok ezúttal vázlatos áttekintést nyújtani ama közvetlen tapasztalatok alapján, melyeket északamerikai tartózkodásom alatt szereztem.

Igaz ugyan, készséggel elismerem, hogy az a néhány hét, a mit Észak-Amerikában töltöttem, felette rövid és elégtelen volt egy oly hatalmas és óriás terjedelmű állam viszonyainak — minő az Egyesült Államok — alapos megismerésére s így talán merészség is hozzászólnom az ottani köreszmékhez, de az amerikai s az ottani börtönügyi és gyermekvédelmi intézményekről szóló

matory school, boy-school, girl-school stb.), — a newyorki, chicagói *dologházakat* (workhouse).

¹⁾ A »juvenile court« épületeiben és tárgyalásain voltunk: New-Yorkban, Bostonban, Chicagóban, Indianapolisban, Louisville-ben.

²⁾ Washingtonban mindjárt megérkezésünk napján *Taft* úr, az Egyesült-Államok elnöke fogadott bennünket a »Fehér Ház«-ban (White House). Szept. 29.—okt. 1. napjain az American Prison Association meetingjein vettünk részt. A kongresszus ünnepélyes megnyitása okt. 2-án volt a *Bureau of American Republics* új gyönyörű palotájában. Itt tartattak okt. 3—6. napjain a kongresszusi tárgyalások, délelőtt az osztályok ülései, délután összes ülések (Assemblée générale). Okt. 8-án volt az ünnepélyes záróülés.

európai szakirodalom ¹⁾ előzetes áttanulmányozása, a tényleg meglátogatott nagyszámú intézet közvetlen szemlélete, az amerikai szakemberekkel való eszmecserék, meetingek, a kongresszusi tárgyalások, majd a négy vastos kötetre terjedő részletes beszámolás ²⁾ az amerikai börtönügy és gyermekvédelem jelen állapotáról, melylyel az amerikai szakemberek, élükön a kongresszus nagytudományú, mindig szellemes és aranyos kedélyű elnökével, Henderson Ch. R. chicagói egyetemi tanárral, a kongresszus

¹⁾ Az amerikai szakirodalomból kiválóbb általános forrásművek: *E. C. Wines*: The state of prisons and of child saving institutions in the civilized world. Cambridge, 1880.; *F. H. Wines*: Punishment and reformation. New-York 1895.; u. a. New Criminology. 1907.; u. a. Crime, the Convict and the Prison. Springfield. Ill. 1889.; *Mac Donald*: Criminologie. New-York. 1893.; *Green*: Crime, its nature causes, treatment and prevention. Philadelphia 1889.; *Barrows*: Prison systems of the United States. Washington 1900.; *Drähms*: The criminal. New-York 1900.; *Boies*: The science of penology. New-York and London 1901.; *Booth*: After Prison What? N.-Y. 1902.; *Henderson*: Modern prison systems. Washington 1903.; *Griffith*: Crime and criminals. Los-Angeles 1910.; *Masten*: The Crime Problem. New-York 1910. — Az európai irodalomból az amerikai börtönügyről legbecselesebb munka, s monografikus jellege daczára általános érdekű: *Baernreither*: Jugendfürsorge und Strafrecht in den Vereinigten Staaten von Amerika. Leipzig, 1905. Továbbá: *Hartmann A.*: Die Strafrechtspflege in Amerika. Berlin, 1906.; *Lenz*: Die anglo-amerikanische Reformbewegung im Strafrecht. Stuttgart, 1908.; *Freudenthal*: Amerikanische Kriminalpolitik. 1907.; *Aschrott*: Aus dem Strafen und Gefängniswesen Nordamerikas 1889.; *Hintrager*: Amerikanisches Gefängnis u. Strafenwesen. 1900.; *Mittermaier W.*: Beobachtungen über Strafen u. Gefängniswesen Nordamerikas. 1901.; *Herr*: Strafenwesen und Strafvollzug in den Vereinigten Staaten von Amerika. 1908. (Vergleichende Darstellung des deutschen u. ausländischen Strafrechts. Allgem. Theil IV. 471—505.); *Grubb*: Methods of penal administrations in the United States. London, 1904.

²⁾ A 4 kötetes gyűjteményes munka közös főcíme: *Correction and Prevention*. Edited by Charles Richmond Henderson. I. kötet: *Prison Reform*, by Ch. R. Henderson, F. B. Sanborn, F. H. Wines, and others. *Criminal Laws in the United States* by Eugene Smith; II. kötet: Penal and Reformatory Institutions by sixteen leading Authorities; III. kötet: *Preventive Agencies and Methodes* by Ch. R. Henderson; IV. kötet: *Preventive Traitement of Neglected Children*. by Hastings H. Hart, with special papers by leading Authorities. New-York, 1910. A nagy munka kiadását a *Russel Sage Foundation* 5000 dolláros adománya tette lehetővé, a mely még egy ötödik kötetet is ajándékozott a kongresszus tagjainak: *Juvenile Court Laws in the United States*, by Hastings H. Hart. New-York, 1910.

tagjait megajándékozták, végül a különböző intézetekből, egyletekből összegyűjtött rengeteg kimutatás, jelentés, szabályzat, vélemény, röpirat stb. utólagos átolvasása talán némileg igazolják vagy legalább kimentik merészségemet.

Az északamerikai börtönügy és büntetőjog alapos és kimerítő bemutatása különben rendkívüli nehézséggel jár a miatt is, mert a büntetőjog náluk nincs egységesen codificálva. A csillagos lobogón jelzett 46 állam mindenikének külön büntetőjoga van. Ide számítva még a 3 terület (District) és az Uniónak a politikai cselekményekre vonatkozó közös szabályait, Észak-Amerikában geografiailag ma 50-féle büntetőjog áll fenn.¹⁾ Ugyanennyiféle a büntetési és börtönrendszerük, valamint a fiatalkorúakra vonatkozó szabályaik. Különösen jelentékeny eltérések vannak a néprajzilag és éghajlatilag is annyira különböző északi, illetve északkeleti és a déli államok közt. Míg az új Angliának nevezett északkeleti, (Massachusetts, Connecticut, Rhode Island), valamint a szédítő gyorsasággal fejlődő egyes keleti államokban (New-York, Ohio, Illinois) az európaival fővonalaiiban teljesen meg egyező, sőt több tekintetben annál előhaladottabb büntetőjogi intézményekkel találkozunk, addig a túlnyomóan néger lakosságú déli részeken: Floridában, a börtönök tekintetében valódi szibériai állapotok uralkodnak.

Ennek daczára a közös jellemvonásokat, az »egységet a sokféleségben« (Baernreither) szintén meg lehet állapítani. A vezéreszmék, a társadalom főjellemvonásai, a fejlődés fővonalai a 46 államban azonosak. A hatalmas közös alkotmány, mely a 46 tagállam mindenikének hasonló szabad fejlődést, valódi és tényleg meg is valósított jogegyenlőséget, igazi egyéni és politikai szabadságot biztosít, — a társadalmi törekvések hasonlósága, a gyakorlatiasság, a vállalkozási kedv, az üzleti szellem, viszont a tudás- és alkotási vágy, a rendíthetlen önbizalom, az önállóság szelleme s az ebből folyó szinte túltengő optimismus, mely egyaránt áthatja és jellemzi az egész Unió társadalmát,²⁾ — valamint

¹⁾ L. Barrows: Prison systems of the United States. Washington, 1900. 7. l.

²⁾ L. az amerikai társadalom kitünő jellemzését: Münsterberg: Die Amerikaner. I—II. köt. Berlin—Cambridge, 1904. Ugyancsak nagybecsű általános jellemrajzot ad Baernreither id. m. bevezetése.

a közös nyelv, mely lehet mondani ma már egy nemzetté olvasztotta össze a teméntelen népelemekből összeverődött 91 millió embert... mindezek eléggé megmagyarázzák a sok részleges eltérés és teméntelen apró változat mellett az eszmekör és az intézmények hasonlóságát és egységét is. Mindezek alapján bátran lehet beszélni északamerikai vezéreszmékről s reformintézményekről mint más téren, úgy a büntetőjog és a börtönügy terén is. Az eszmék, az új intézmények rendszerint a keleti vezető-államoktól indulnak ki, de az életrevaló eszmék és intézmények sehol nem találunk oly gyors és általános utánzásra, elterjedésre, mint Amerikában. A vezérállamokban (New-York, Massachusetts Illinois, Pennsylvania, Ohio) tanulmányozott és megállapított büntetőjogi vezéreszmék és reformintézmények tehát, melyek a 46 állam többségében hasonlóan találhatók fel, joggal nevezhetők az északamerikai Unio vezéreszméinek és reformintézményeinek.

Az északamerikai büntetőjogi vezéreszmék annál inkább érdekelhetnek bennünket, mert a büntetőjog gyakorlati kérdései, főleg a szabadságvesztésbüntetések végrehajtása, az ú. n. börtönügy terén az északamerikaiak egy évszázad óta sok megszívlelésre és követésre méltót mutattak fel és számos kérdésben vezetői, zászlóvivői lettek a börtönügy fejlesztésének az európai szakemberek és törvényhozások előtt is. A magánelzárás rendszerét, a börtönre ítéltnek rabtársaitól való éjjel-nappali teljes elkülönítését a szakirodalom *philadelphiai* (pennsylvaniai) *rendszernek* nevezte el a Philadelphiában 1829-ban megnyílt »Eastern Penitentiary« (keleti börtön, a nyugati, ú. n. Western Penitentiary Pittsburghban épült fel) nevű mintaintézetéről, a mely rendszerért a múlt század 30—40-es éveiben az európai szakemberek nagy többsége (Beaumont, Tocqueville, Ducpétiaux, Suringar, nálunk Szemere Bertalan, jó ideig Tóth Lőrincz is) mint a legtokéletesebb börtönrendszerért lelkesedett s melyet a mi örökbecsű 1843-iki javaslatunk is elfogadott. A »philadelphiai« rendszer versenytársa a New-York állam *Anburn* nevű városában (1821.) épült fegyházban keresztülvitt »hallgató«-rendszer szintén népszerű volt Európában is, hazánkban br. Eötvös József harczolt mellette.¹⁾

¹⁾ A *philadelphiai* és az *auburni* ősi intézetek ma is fennállanak, természetesen újonnan átalakítva. A nyolczágú csillagalakban épült phila-

A XIX. század derekán lezajlott polgárháború Észak-Amerikában jó időre megakasztotta a börtönügy és a büntetőjog fejlődését. Annál nagyobb buzgalommal láttak azonban ismét a polgárháború befejezése után a XIX. század utolsó évtizedeiben a társadalmi rend és biztonság s ezzel a közjólét ezen egyik legfontosabb ágának kiépítéséhez. Az egyesületi szellem, melynek Észak-Amerika a valódi hazája, egymás után hozta létre a különböző *jótékony* egyleteket (State Board of Charity. State Board of Charities and Correction, Boards of Prisons). Ezek a jótékony, részben gyermekvédelmi, részben börtönügyi egyletek, melyeknek első mintái a New-Yorkban 1853-ban alakult Children's Aid Society és az 1863-ban Massachusettsben alakult State Board of Charity,¹⁾ s melyek ma az Uniónak csaknem minden államában fennállanak, terjesztették mindenfelé a gyermekvédelem és a börtönreformok iránti érdeklődést és sürgetik évi jelentéseikben a szükséges javításokat.

Ez az élénk társadalmi mozgalom, támogatva egyes lelkes emberbarátok nagyszerű alapítványai által, melyek közül elég a Stephen Girard, philadelphiai polgár, 6 millió dolláros alapítványát egy árvaházra²⁾ megemlítenem, majd a szakemberek irányító fellépése, részint egyes érdeklődő emberbarátok bátor kezdeményezése hozzák létre a 70-es évektől kezdve a különböző új intézményeket. Így születik meg Massachusetts-ben a *próbabarátosság* (Probation), a kisebb bűncselekmények miatt bíró elé

delphiaiban azonban a magánzárka-rendszer ma már csak névleg létezik. 1412 rablétszámmal különben is csak 710 zárkája van. A rabok (szombat délutánra esvén látogatásunk) kedélyesen ostábláztak, zenéltek, tisztogattak különböző csoportokban. A meglátogatott intézetek közt ez volt a legbarátságosabb jellegű. Az *auburni* intézet, mely hatalmasan kimagasló vártoronyszerű főépületével kívülről szintén jól mutat, belül meglehetősen zord, szigorú intézet benyomását teszi. A régi szárnyban szűk czellák (éjjelre itt minden rab külön zárkában hál), az újakban tágasabbak és csinosabbak, széles, világos folyosókkal. Itt láttuk a kivégzésre használt *villamos széket* is.

¹⁾ L. Baernreither : Jugendfürsorge und Strafrecht in den Vereinigten Staaten von Amerika. Leipzig, 1905. 13. l.

²⁾ A »Girard College«-ben (Philadelphia-ban) 1560 árva fiúgyermeket nevelnek fel 18 éves korukig. Gyönyörű parkban vannak elhelyezve az egyszerű, de csinos lakóházak, az iskolaépületek. Az intézetbe papnak nem szabad betenni a lábát.

állított egyéneknek büntetés helyett egy *pártfogó tisztviselő* felügyelete alá helyezése. Ezzel egyidőben épül fel New-York államban az első *reformatory*, a javítható serdült büntetettek új rendszerű javító-fogháza. A reformatory intézményével kél útra a *határozatlan tartamú elűtélés* eszméje, a börtönre ítélteknek a tényleges megjavulás időpontjában való szabadonbocsátása.

Ugyanez a mozgalom s főleg a gyermekvédelemmel, a javító nevelés módozataival foglalkozó teméntelen társulatok, nemzeti konferenciák (National Conference of Charities and Correction), női clubbok (Women's Clubs) és kongresszusok (Congress of Mothers) teszik uralkodóvá a gyermek- és fiatalkorú büntettekkel való teljesen új, különleges eljárás eszméjét. Így jön létre a XIX. század utolsó évében (1899.) Chicagóban a *fiatalok bíróságának* (Juvenile court) intézménye, ami betetőzi a fiatalkorúak új büntetőjogának lassan kialakult rendszerét.

Ime ezek az új intézmények, melyek a sikereken könnyen fellángoló s az újítások, az üdvösnek látszó reformok iránt rendkívül fogékony fiatal amerikai államokban az utolsó három évtizedben rohamosan elterjedtek s ma mint az *északamerikai reformintézmények* ismeretesek világszerte s melyek erősen foglalkoztatják napjainkban az európai szakembereket és a törvényhozásokat is. Ezekből az új intézményekből állapíthatjuk meg a mai északamerikai büntetőjog *vezéreszméit* is.

Észak-Amerikában ugyanis nem az eszmék, nem az elmélet, a tudomány teremtik meg az új intézményeket, hanem megfordítva: a gyakorlati emberek megcsinálják az intézményeket, az irodalom, a tudomány csak azután magyarázza azok elveit. A *gyakorlatiasság*, mely az amerikai társadalmat az európaival szemben minden téren megkülönbözteti, jellemzi a büntetőjogi intézményeiket s ezek fejlesztésének, reformjának utait is.

Míg itt Európában rendszerint óriási tudományos tollháborúk vezetnek be, illetőleg készítik elő az új intézményeket, iskolák, elméletek alakulnak ki a régiek védelmére s az új eszmék terjesztésére, a mit legélénkebben bizonyít a büntetőjogi ú. n. classicus és a naturalista iskolák harminczéves háborúja s míg itthon a törvényhozások rendszerint várják az elméleti harcok leszűrődését s csak azután fognak a régi intézmények restaurációjához, a mi az alkotásban mindenesetre nagyobb alaposságot s nyugod-

tabb, rázkódtatás nélküli fejlődést biztosít ugyan, de sokszor maradiságra, az elavult intézményeknek időn túl életbentartására, nem ritkán reactionarius törekvésekre, a természetes fejlődést ellenző, akadályozó elméletekre vezet, addig Amerikában, a hol a hagyományok nem állnak útjában a szükséges reformoknak s a hol általános jellemvonás — mint *Münsterberg* és *Baernreither* találóan emelik ki — a szervezési, alkotási vágy s a hol a társadalom, a nép szívesebben engedi át magát a szervezésnek, szabályozásnak, ott egy-egy gyakorlati ember, egy egyesület vagy egy gyűlés (meeting, conference) életrevaló eszméjét, javaslatát nagyobb elméleti aggályok és harczok nélkül megvalósítják, kipróbálják s így előbb megteremtik gyakorlatilag az intézményeket, mielőtt az eszmék elméletileg, a tudomány világánál tisztázva, megvitatva lennének.

Persze ez annak a folyamánya is lehet, hogy az amerikai tudományosság még nincs azon a magas színvonalon, mint az európai. Oly kifejtett, gazdag büntetőjogi irodalom, mint az európai kultúrállamok bármelyikében, Amerikában egyáltalán nem található. Egyik leghitelesebb amerikai szakember, *Wigmore I. H.*, a chicagói egyetem jogi fakultásának dékánja, az amerikai büntetőjogi irodalom mai állapotáról legközelebb közzétett jelentésében ¹⁾ leplezetlenül elismeri, hogy büntetőjogi tudomány voltaképen még nincs is Amerikában. Vannak egyes nagyon becses, figyelemre méltó tudományos műveik, különösen sociologiai és börtönügyi munkáik; egyes régibb egyetemek, így az 1636-ban alapított *Harvard*-egyetem, mely Boston egyik önálló részét, a *Cambridge*-nek nevezett városrészt foglalja el, a *Yale-University* New-Havenben (Connecticut állam, 1700-ban alapítva), a philadelphiai *Pennsylvania*-egyetem (1740.), a newyorki *Columbia*-

¹⁾ Wigmore írja, hogy a büntetőjog melléktudományaival, lélektan, embertan, szociológiával, poenológiával szívesen foglalkoznak egyesek s főleg gyakorlati emberek, de az egész büntetőjog összefoglaló tudományos feldolgozására eddig kevés hajlandóság mutatkozott. Az 1909-ben Chicagóban tartott első büntetőjogi és kriminologiai konferencia (*National Conference of Criminal Law and Criminology*) által szervezett társulattól (*American Institute of Criminal Law and Criminology*) várja Wigmore, hogy jövődre lehet lesz beszélni büntetőjogi tudományról az Egyesült Államokban. *Zeitschrift für die gesammte Strafrechtswissenschaft*. XXXI. köt. (1910.) 229. l.

egyetem (1754.) stb. hatalmas és magas színvonalon álló műhelyei a tudományoknak, azonban a tudományos művek is, legalább az általam ismert büntetőjogi irodalom sokkal gyakorlatiasabb irányú, mint az európai.¹⁾

A túlajtott gyakorlatiaskodás, a kellő elméleti alap nélküli kísérletezés természetesen gyakran tévútra, elhamarkodásra vezet, azonban másfelől a bátor kezdeményezés, a gyakorlati emberek nagyrabecsülése s helyesnek látszó javaslataik gyors kipróbálása helyes eredményeket is teremthet. Az elhagyatott gyermekekkel és a fiatalkorú büntettekkel való foglalkozás, a próbára bocsátás, a reformatory, a javító iskolák, a fiatalok külön bírósága oly egészséges, életrevaló intézményeknek bizonyultak, melyek kétségtelenül biztos elméleti alappal is bírnak. Az amerikaiakat a gyakorlati szükség, az üzleti szellem vitte reá, hogy felismerjék és intézményekben valósítsák meg a *javítás és megelőzés*, a ma általuk is kifejezetten hirdetett *Correction and Prevention* ²⁾ eszméit.

És még van egy, a mit az amerikaiak javára kell írunk.

Bármennyire igaz, hogy Amerikában az *üzleti szellem* uralkodik, a »pénzcsinálás« (money-making) vágya hatja át az amerikai társadalom minden rétegét, a mi természetes, hiszen az nagyrészen a vagyonszerzési célzattal kivándorlottakból verődött össze, ennek daczára az amerikai társadalomnak egy másik jellemvonása enyhíti és ellensúlyozza az üzleti szellem ridegségét. Az amerikai szereti a gyermeket s szívesen áldoz a gyermekért. Lehet, hogy itt-ott ennek is üzleti háttere van, a gyermekben a leendő gazdasági segítő társat látják, de tény, hogy egész Észak-Amerikában, mint a nagyobb területeket bejárt írók is állit-

¹⁾ Így egyik legtekintélyesebb börtönügyi író, *Boies*, különben igen alapos nagy munkájában (*The science of penology*. 1901.) teljes komolysággal tör lándsát a közveszélyes büntettek s'erilisatiója mellett, a mit tényleg egynéhány merészen kezdeményező állam meg is valósított. Az egyoldali gyakorlatiasság, a merő czélszerűsködés e vad hajtását a *jeffersonvillei* reformatory-ban a kongresszus tagjainak is bemutatták, az orvosi műteremben szemünk láttára sterilisálván egy degeneráltnak mondott férfit.

²⁾ Jellemző, hogy a kongresszus tagjainak ajándékozott 4 kötetes gyűjteményes munka főcíméül a ma uralkodó két vezéreszmét választották: *Correction and Prevention*.

ják, a gyermekek szeretete általános. Sehol nem lehet oly könnyen és annyi családot találni, melyek hajlandók az idegen, elhagyatott gyermeket elfogadni és felnevelni, mint Amerikában, írja *Baernreither*.¹⁾ Ez a szép jellemvonás magyarázza meg, hogy sehol annyi gyermekvédő intézet nincs, mint Amerikában. Magában New-Yorkban 55 ezer elhagyatott gyermek van elhelyezve intézetekben vagy családokban, tehát annyi, mint az egész Magyarországon. *Homer Folks* 1900-ban 600 gyermekvédő intézetet mutatott ki az Egyesült Államokban, a melyekben, valamint családoknál elhelyezve, körülbelül 150 ezer gyermek és fiatal-korú áll gondozás alatt.²⁾

Persze, szinte hallom az ellenvetést, hogy miként lehet a gyermekek szeretetéről beszélni ott, a hol annyi elhagyatott, elhanyagolt, neveletlen gyermek akad? Ugyde ne feledjük, mily rengeteg Amerikában a létérti küzdelemben alul maradt, elbukott szerencsétlenek és a szegények száma, a kik nem képesek gyermekeikről gondoskodni, mennyi lehet aztán a büntettek és a csavargó kétes existenciák száma, a kik gyermekeiket készkarva taszítják az erkölcsi elsüllyedés útjára. Ezt meggondolva, mégis csak a műveltebb társadalmi osztályok ember- és főleg gyermek-szeretetét bizonyítja a 150 ezer elhagyatott gyermek és fiatal-korú felkarolása s az erkölcsi züllés veszedelmétől való megmentése.

Igy tehát részben a gyakorlatiasság és az üzleti szellem, részben a gyermekszeretet előbb odavezette az amerikaiakat, a hova mi csak hosszú elméleti vizsgálódások és tudományos viták után jutottunk, hogy a bűnözés elleni legbiztosabb fegyver a gyermekvédelem és a még megmenthető fiatalok büntettek átalakítása, a társadalom hasznos tagjaivá kinevelése.

Jellemző s fentebbi állításaimat igazolja az a tapasztalatom, hogy az amerikaiak a büntetőjoggal, a szoros értelemben vett börtönüggyel kevesebbet törődnek, mint a gyermekvédelemmel

¹⁾ Baernreither id. m. 22. l.

²⁾ *Homer Folks*: The care of destitute, neglected and delinquent children. New-York. 1902. Egy 1904. évi kimutatás több mint 1000 árvaházat és gyermekmenhelyet sorol fel. *Correction and Prevention*. IV. Preventive traitement of neglected children. 1910. 65. l.

és a fiatakorúak javításával. A gyakorlati tapasztalatok, a fegyházak, börtönök sikertelensége, a nagy büntettek állandóan visszatéró gáztettei mintegy elfásították az amerikai társadalmat a tulajdonképeni büntettekkel szemben. Vannak itt-ott modernül berendezett nagy fegyházai, melyekben az élelemre, tisztaságra, a rendszeres munkáltatásra kiváló gondot fordítanak, legtöbb helyen azonban a büntettekkel, a börtönökkel keveset törődnek. A nagy büntettek elkövetőit, kivált a gyilkosokat javíthatatlanoknak nézik, a kikkel nem érdemes behatóbban foglalkozni, innen az aránylag sűrű kivégzés, a sok életfogytiglanra elítélés és a sokszoros visszaesőknek életfogytiglani *biztonsági* letartóztatása, — ellenben minden módot megkísérlelnek a javítható fiatalabb korúak megjavítására és a gondozás nélkül maradt gyermekek megmentésére.

Ime, a gyakorlatias, az üzleti szellemű Amerika is ugyanazokat az eszméket valósítja meg a büntetőjog terén, a miket a jóval régibb kulturájú, a mély tudományos alapokra építő Európa. A *megtorlás* és a *megelőzés*, a *társadalom védelme* ott is az alapelvek s a megelőzés eszközei közül, mint legbiztosabb és legemberiesebb eszmék, a *javítás* és *nevelés* ott is a ma uralkodó vezéreszmék.

Amerika is távol áll attól, hogy a naturalista vagy a túlzó szocialista követeléseket valósítsa meg a büntetőjogban. Fentartja, sőt még ridegebben valósítja meg a megtorlást, a nagy, az elvetemült büntettek bajjal sujtását. Az érdekes és különleges e részben csak az, hogy mint fiatalabb kulturájú, másfelől a modern technikai vívmányok terén vezető világrész csodálatosan vegyíti össze a nyers, mondhatni vad szokásokat a legmodernebb, az európai ember előtt szokatlan újításokkal. Legszembeszökőbb példa erre a déli államokban elég gyakran előforduló lynchelés s másoldalról a villamossággal való kivégzés. Épúgy a nagy börtönökben, fegyházakban itt-ott, főleg délen a legsziralmasabb állapotok, — a miket persze nem mutattak be a kongresszus tagjainak — viszont a keleti államok mintabörtöneiben a legváltozatosabb koszt (gyümölcs, csokoládé, a legfinomabb puha, fehér kenyér), a czellákban szőnyeg, hintaszék, ujság.¹⁾

¹⁾ Teljesen téves azonban az a nézet, mintha az amerikai börtönökben európai fogalmak szerinti úri kényelem lenne. A hintaszék egy hajtott

Egyébként azonban — ezektől az ottani társadalmi szokások és technikai vívmányok által teljesen megmagyarázott különlegességektől eltekintve — az amerikai börtönök is épen olyan nagy kaszárnyaszerű dologházak, mint az európai börtönök.

Miben áll hát az amerikai börtönügy nevezetessége, eredetisége, vannak-e valóban eredeti amerikai reformintézmények?

Igen. A fent említett négy új intézmény:

a *határozatlan tartamú elítélés*,

a *reformatory*,

a *próbára bocsátás* és

a *fiatalok bírósága*

tényleg új és eredeti alkotások s mindenesetre oly egészséges, életrevaló intézmények, melyeknek beható tanulmányozása és az európai büntetőjogba átültetése nemcsak hasznos és kívánatos, de a büntetőjog fejlesztése érdekében mulhatatlanul szükséges.

Lássuk azért egyenként e reformintézményeket s azok vezéreszméit és jelentőségét.

II.

A legmerészebb s az európai büntetőjogászok nagy többsége előtt egyenesen forradalmi jellegű reformeszmé, illetőleg reformintézmény Észak-Amerikában az *indeterminate sentence*: a *határozatlan időre szóló elítélés*, vagyis a szabadságvesztésbüntetésnek előre meg nem határozott időtartamban, legfeljebb a végső határ, a törvényes maximum megjelölésével leendő kiszabása a bíró által. A »határozatlan« vagy »határozatlan tartamú« jelző tehát az új ítélkezési módra nem teljesen találó (a mi gyakran félreértéseket is okoz), de rövideje miatt a büntetőjogi irodalom már teljesen meghonosította ez elnevezést.

Az európai szakemberek méltán nevezik forradalmi jellegűnek ezt az eszmét s ennek intézményes megvalósítását, mert ez

talpú egyszerű faszék, a szőnyeg, óra, madárkalitka, a mikkel *egyes* cellákban találkozunk, nem tüntethetik el a *fegyház* nyomasztó jellegét és szigorát. Az auburni női fegyházban találtunk csupán felesleges és túlságos kényelmet (tágas szobák, pompás berendezéssel). Ennek magyarázata azonban, hogy az épület eredetileg kórház volt s ennek szép szobáit nem akarták újból átépíteni.

homlokegyenest ellenkezik a mai európai büntetéskiszabási rendszerrel, mely szerint a bíró a büntettesre az alanyi bűnösség és a bűncselekmény súlya arányában a büntetés mennyiségét pontosan (évek, hónapok, napok szerint) megszabja. A classicus iskola tanai szerint a kiszabott büntetésnek határozottnak kell lenni. Határozatlan »büntetés« — fogalmi képtelenség. Az amerikai szakemberek ellenben korszakalkotónak (Boies¹⁾, a büntetőjogi reformtörekvések, »az új aera« jelszavának (Henderson²⁾) nevezik a határozatlan időre szóló elítélést, mert az eddigi egyoldalú megtorlási elmélet helyett a javítást, a tényleges megjavulásig való letartóztatást juttatja diadalra. A határozatlan tartamú szabadságvesztés tehát, mint az amerikaiak nyíltan elismerik, lényegében nem is új eszme, a XIX. század első felében Európaszerte népszerű Krause-Röder-féle javítási elméletnek a kiépítése, megvalósítása.³⁾ A börtönügy legkiválóbb apostolai Európában és Amerikában (Lucas, Obermaier, Bonneville de Marsangy, Hill F., Maconochie) régóta hirdetik a javítás eszméjét s különböző javaslatok, rendszerek (osztály-jegyrendszer) útján igyekeztek is azt megvalósítani, az első intézet azonban, mely következetesen keresztülviszi a javítás, a magyar nyelven jól vissza nem adható *reformation* (átalakítás) eszméjét, a *Brockway Zakariás* által szervezett *Elmira-reformatory*. Ebben az intézetben lép életbe először a határozatlan tartamú elítélés rendszere, a mennyiben New-York állam 1877. évi törvénye szerint a bíró a 16—30 éves korban levő javíthatónak ítélt büntettesekre csak a bűnösséget állapítja meg s egyszerűen beutalja őket az Elmirába, a hol addig maradnak, míg meg nem javulnak, legfeljebb azonban az elkövetett bűncselekményre a törvény által megállapított maximumig.

¹⁾ Boies : The science of penology. 1901. 134. l.

²⁾ Henderson : Correction and prevention. I. köt. XVI. l.

³⁾ Freudenthal, a határozatlan ítéletek legbuzgóbb európai híve, nagy alapossággal mutatja ki, hogy a határozatlan időre letartóztatás benne van már a Carolinában (1532.), a Theresiánában (1768.), a porosz Allgemeine Landrecht-ben (1794.) s E. C. Wines egyenesen a bajor Obermaier hatása alatt állt. L. Freudenthal: Unbestimmte Verurtheilung. A Vergleichende Darstellung des deutschen und ausländischen Strafrechts cz. 15 kötetes mű. Általános rész III. köt. 247. l.

A határozatlan tartamú elítélés első hirdetői E. C. *Wines* és Th. *Dwight* (l. alább). Tényleges megteremtőjéül azonban az amerikai közvélemény egyértelműen *Brockwayt* tekinti, a ki az eszmét már 1867-ben Michigan-ben, a detroiti intézetben kipróbálta,¹⁾ majd az ő, valamint E. C. *Wines* és *Dwight* javaslataira az 1870-ben Cincinnati-ban tartott első (amerikai) nemzeti börtönügyi kongresszus is magáévá tette a határozatlan idejű beutalás elvére építendő »javító fogház« (reformatory prison, újabban csak reformatory) gondolatát.

A reformatoryval, mint a serdültebb fiatal büntetettek javító intézetével alább fogok behatóan foglalkozni, itt csak annyiban kellett megemlítenem, hogy az új intézmény egyik alkateleme a határozatlan tartamú elítélés. Ily alakjában a határozatlan tartamú ítélet nem egyéb, mint az Angliában 1854 óta, hazánkban 1880 óta s újabban a legtöbb európai államban fennálló javító intézeti rendszernek a büntetettek egy idősebb korosztályára alkalmazása. Az angol reformatory school-okban, vagy a mi javító — legújabbán ú. n. javító-nevelő — intézeteinkben is a fiatalkorú büntetett határozatlan időre, legfeljebb azonban nagykorúságáig (hazánkban előbb a 20, 1910 jan. 1. óta a 21-ik életévé betöltéseig) tartható vissza. Míg azonban az európai államok általában csak a 18 évesnél fiatalabbakat (a magyar Büntető Novella a 12—18 éveseket) veti alá ily határozatlan tartamú javító nevelésnek, az amerikai reformatorykba rendszerint a 16—30 évesek (Massachusettsben a 40 évesnél fiatalabbak), tehát a férfikorban levők is erre ítéltetők.

A határozatlan tartamú elítélés ily alakja e szerint, kivált ha még meggondoljuk, hogy e rendszernek csak az első vagy másodízben bűnöző s csak a kisebb, vagy középsúlyú büntetteket elkövető, tehát a még nem teljesen romlott s nem megátalkodott büntetettek vannak alávetve, nézetem szerint nem is oly radicalis és egyáltalán nem forradalmi jellegű újítás, mint a classicus iskola hívei hirdetik, csak egy, minden szabadelvű büntetőjogász által helyeselt elvnek, a börtönre ítélt büntetett megjavításának,

¹⁾ Az első törvény tehát a határozatlan idejű elítélésről nem a new-yorki, hanem a *Michigan* állam 1867-iki törvénye, mely a letartóztatás végső határáról *3 évi törvénynek* (*Three Years Law*) neveztetett. *Lenz* id. m. 206. l.

erkölcsi és társadalmi jobbra tételének, átalakításának az eddiginél kiterjedtebb és következetesebb alkalmazása.

A reformatoryk s az ezekben alkalmazott határozatlan tartamú elítélés által elért kétségtelen sikereken fellelkedve, az amerikaiak azonban itt nem állapodtak meg, hanem mint általános büntetés kiszabási rendszert is kezdtek magasztalni a határozatlan tartamú elítélést s tényleg egyes törvényhozások az újabb időben ily értelemben is magukévá tették az eszmét. E részben azonban még nagy eltérések vannak az egyes államok törvényei közt. *Ohio* (1885.), *Massachusetts* (1887.), *Kentucky* (1898.) s legutóbb 1907-ben *New-York* államok a közveszélyes sokszoros visszaeső büntetésekre fogadták el, mint életfogytiglanra (*Massachusetts*ben 25 évre) szóló biztonsági rendszabályt, mely alól bizonyos hosszabb idő múlva (*New-York*ban az utolsó büntett törvényes büntetési maximumának kitöltése után) az elítélt feltételeken szabadságra bocsátható. Más államok, így *Indiana*, *Michigan*, *Minnesota*, *Arizona*, *North Dakota*, *Pennsylvania*, *Washington*, *Wyoming* állam ellenben általános szabálylyá tették a rendes felnőtt büntetésekre is a határozatlan elítélést, a minek megvalósításáról közvetlenül is meggyőződhattünk a *Michigan* Cityben (*Indiana*) levő fegyház megsejmlélésekor, a hol a zárkák ajtajára kívülről az illető fegyencz neve és száma mellett oda van írva a bentmaradás legrövidebb és legmagasabb határa, ilyenformán: 1. 14. (t. i. év), 2. 21., 10. 20., az életfogytiglanra ítéltnek: Life (élethosszig). *Freudenthal* 1907-ben 17 amerikai államban találta behozva a határozatlan elítélést, ma tudtommal 21 államban áll fenn ¹⁾ részint a fiatalabbakra, részint a felnőttekre.

¹⁾ A határozatlan időre elítélés be van hozva:

1. a reformatory-val kapcsolatban: *New-York*, *Massachusetts*, *Pennsylvania*, *Minnesota*, *Colorado*, *Illinois*, *Kansas*, *Ohio*, *Indiana*, *Wisconsin*, *New-Jersey*, *Iowa*, *Connecticut*, *Washington* államokban;

2. mint a sokszoros visszaesők biztonsági letartóztatása: *Ohio*, *Massachusetts*, *Kentucky*, *New-York* államokban;

3. mint általános büntetékiszabási rendszer (egyes cselekmények kivételével): *Michigan*, *Minnesota*, *Indiana*, *Illinois*, *New-Hampshire*, *Oregon*, *Vermont*, *Arizona*, *Pennsylvania*, *North-Dakota*, *West-Virginia*, *Washington*, *Wyoming* államokban és *New-Mexico* területén (1909.). *L. Butler* W. *Amos* jelentését a *Bulletin de la Commission pénitentiaire internationale* XII. füzetében. 1910. 1—17. l.

A határozatlan időre elítélés ez utóbbi alakja, vagyis mint *általános büntetékiszabási rendszer*, már mindenestre radikális újítás, mely méltán keltett oly nagy felzúdulást az európai classicus iskola körében. Ily alakjában azonban az új intézmény Észak-Amerikában is csak 12 államban van elfogadva s behozatala itt sem ment — mint maga Henderson bevallja — ellenzés nélkül. Az új rendszer tehát még ma is forrongásban, a kialakulás stádiumában van, s végleges kifejlődését még várunk kell. Az eszme azonban fel van vetve, több helyt s épen a vezérállamokban meg is valósítva,¹⁾ a mellyel tehát foglalkoznunk kell. Annál is inkább, mert épen a határozatlan tartamú elítélés eszméje és rendszere képezte a washingtoni kongresszus legérdekesebb és legvitásabb kérdését (az I. szakosztály 1. kérdése).

A kongresszus elé tűzött kérdések közül tényleg ez volt az egyetlen tulajdonképeni vitás kérdés, melynél csakugyan komoly elvi harcra lehetett kilátás. A többi kérdéseknél, bármily nagy-jelentőségű és fontosságú intézményekről volt is szó, így a reformatory, a probation, vagy a fiatalok bírósága feletti tárgyalásoknál (a II., III. és IV. osztály első kérdései) nyitott kapukat döntettek volna a felszólalók az illető, egyértelemmel üdvösnek ismert intézmény helyeslésével, így ezeknél a kérdéseknél inkább csak az illető intézmények részletkérdéseiről, azok fejlesztéséről volt szó. A határozatlan időre szóló elítélés eszméjének helyeslése vagy helytelenítése, valamint az a kérdés, hogy a büntettek mely osztályaira lehet azt alkalmazni, tényleg a régi és az új világnézletek összemérkőzése, az amerikai bátor kezdeményezés és az európai jogászi konservativismus heves csatája lett.²⁾ A háromnapos csata emlékeztetett, illetőleg fogalmat nyujthatott nekünk fiatalabbaknak a régebbi tudományos börtönügyi kongresszusok

1) Az Indiana államban fennálló új rendszerről érdekes adatokat közöl Butler W. Amos, az amerikai börtönügyi egyesület elnöke: Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft 28. köt. 1908. 612. l. E kitünő börtönügyi intézményekkel dicsekvő államban is nagy ellenzéke volt a határozatlan tartamú elítélésnek, maga a kormányzó is elvi ellensége volt, de 1—2 évi próba után az ellenzék lerakta a fegyvert s ma egyértelemmel hirdeti az új rendszer helyességét.

2) A kongresszus I. osztályának a határozatlan tartamú elítélés feletti vitáját részletesen ismerteti Vámbéry R.: Jogtud. Közlöny 1910. 399.

(Frankfurt 1846, Bern 1868) elvi harczeitől, a miket a magánzárka és a fokozatos rendszer helyessége felett vívtak annak idején.

A washingtoni mérkőzés azonban, dacára hogy a küzdő felek egyenlőtlen számban vonulhattak fel, hiszen az amerikaiak óriási többségben voltak jelen a kongresszuson, alaposan igazolta, hogy a határozatlan tartamú elítélés eszméje még nincs teljesen kiforrva, különösen annak alkalmazási köre felől maguk az amerikaiak sincsenek biztos megállapodásban. Zavaros volt maga a feltett kérdés, zavaros a háromnapos tárgyalás, zavaros a hozott határozat is.

A feltett kérdés mindjárt zavarra mutatott, mert felölelte a teljesen határozatlan (maximum és minimum nélküli) elítélést, a mit az amerikaiak sem ismernek, továbbá első sorban mint büntetékiszabási rendszerre, aztán (ennek elutasítása esetén) mint biztonsági járulékos rendszabályra kért helyeslő feleletet. A kérdésre 18 vélemény érkezett be (Magyarországból Vámbéry Rusztemtől és Friedmann Ernőtől), melyek felette eltérő feleleteket adtak. A véleményezők túlnyomóan európai szakemberek lévén, legtöbben elítélték az új intézményt, csupán 2 európai és 4 amerikai véleményező foglalt állást mellette. A kérdés tárgyalása a kongresszus első osztályában nagyon dőczögősen indult s főleg a nyelvi nehézségek miatt (3 nyelven történvén a felszólalások), meglehetősen zavarosan haladt. Maga az előadó (*Schermann*, a Yale University tanára) zavarba jött a sok ellenséges véleménytől s amerikai létére nem merte az intézmény elvi helyeslését javasolni, csak mint biztonsági rendszabályt ajánlotta elfogadásra. A nyelvi nehézségek által okozott zavart élesen illusztrálja, hogy az első szavazás alkalmával maguk a jelenlevő amerikaiak — nem értve meg a francziául feltett kérdést — ellene szavaztak az intézmény helyeslésének, a mit az európai igazi ellenzék igyekezett is a maga hasznára fordítani s csak nagy nehezen lehetett egy napi szóharc után kivinni, hogy a félreértésen alapuló első szavazás megsemmisíttessék.

Felette érdekes volt *Prins*, brüsszeli tanárnak, az I. osztály elnökének, az európai büntetőjogtudomány általánosan elismert vezérének a magatartása. *Prins*, a ki az új classicus vagy közvetítő büntetőjogi iskola legtipikusabb képviselője, az amerikai és az európai felfogás közti nyilvánvaló ellentétet azzal vélte áthi-

dalni, hogy maga ajánlotta, hogy a kongresszus helyeselje a határozatlan tartamú elítélést mint tudományos elvet s ajánlja annak alkalmazását az abnormális (szellemileg vagy erkölcsileg fogyatékos) büntetésekre. Ezt a javaslatot a szakosztály nagy többséggel azonnal el is fogadta. Midőn azonban gr. *Gleispach* prágai egyetemi tanár és *Vámbéry Rusztem* az amerikaiak álláspontját magukévá téve, javasolták az intézménynek a javításra szoruló s javítható büntetésekre való ajánlását, ez ellen már Prins is az ellenzékhez állott s *Conti* olasz és *Engelen* hollandi képviselővel a leghevesebben ellenezte annak elfogadását.

Az eredmény az lett, hogy a döntő szavazás alkalmával nagy számmal megjelent amerikaiak, valamint az európai küldöttek közül sokan, a kik az új intézmény alapeszméjét helyeselték, elfogadták a gr. *Gleispach* és társai többször módosított javaslatát is, mely így a Prins javaslatának kiegészítő része lett. Így született meg a bizony meglehetősen zavaros határozat, mely szerint a kongresszus helyesli a határozatlan tartamú elítélést mint tudományos elvet, ajánlja annak alkalmazását az erkölcsileg vagy szellemileg fogyatékosokra, továbbá mint a javítórendszer (reformatory system) lényeges alkatelemét, oly büntetésekre, — főleg fiatalkorúakra — akik javításra szorulnak s akiknek cselekménye túlnyomóan egyéni okokra vezethető vissza. Részletesen nyilatkozik ezenkívül a határozat (*Gleispach* és társainak javaslata alapján) az intézmény behozatalának feltételeiről. Ezek: 1. hogy a bűnösség és a büntetés kérdésében uralkodó felfogás ne álljon ellentétben a határozatlan idejű elítélés gondolatával; 2. hogy az elítélttel való egyénítő (individualisáló) elbánás biztosítva legyen; 3. hogy a »felügyelő hatóság« (Prison Board, Board of Parole) összeállításánál minden külső befolyás ki legyen zárva, s a bizottságnak legalább egy tagja bíró (représentant de la magistrature), egy börtönhivatalnok és egy orvos legyen. A határozatlan tartamú elítélés maximális határát csak az esetben kívánatos megállapítani, ha az intézmény újdonsága és a tapasztalatok hiánya azt szükségessé teszi.

Ez a kongresszusi határozat eléggé szembetűnően magán viseli a sok kompromisszum és megalkuvás bélyegét, melynek születését köszönheti. Mintha csak az új intézmény helytelen és sokakat tévútra vezető nevéhez, a »határozatlan« jelzőhöz akart

volna hű maradni. Helyesli az új intézmény eszméjét — elméletileg (mint »tudományos elvet«), gyakorlatilag, alkalmazási körére nézve azonban végtelen óvatossággal nyilatkozik. Ajánlja azt biztonsági rendszabálynak is (az erkölcsi vagy szellemi foglalkozásban levőkre), de büntetésnek is. Mint büntetékiszabási elvet azonban oly szűk körre szorítja s a tényleges behozatalát oly aggodó feltételekhez köti, hogy szinte kétségben vagyunk, komolyan ajánlja-e hát annak elfogadását, bíz-e annak sikerében? A határozat ez utóbbi része (a gr. Gleispach javaslata) lényegileg csak a *reformatory*-rendszer helyeslésének tekinthető, az annak sarkalatos szabályát képező határozatlan tartamú beutalást ajánlja csak kifejezetten és határozottan. Ellenben teljesen nyitva hagyja az európai szakemberek előtt ma éppen legaktuálisabb kérdést, helyeselhető-e a határozatlan tartamú elítélés a közveszélyes, társadalmilag javíthatatlannak látszó megátalkodott büntetteknek akár ezek büntetésének, akár az ellenük alkalmazható biztonsági rendszabálynak megállapításánál.

E határozatlanság és e hiányok daczára, melyek a fentemlített körülményekben találják magyarázatukat, e határozat a maga egészében mint az új intézmény helyeslése s így az amerikai büntetőjog diadalának tekinthető. A lényeges a határozatban az, hogy a határozatlan tartamú elítélés eszméje nem ellenkezik a büntető igazságszolgáltatás alapelveivel, t. i. az igazság és a szűkesség, illetőleg a megtorlás és megelőzés elveivel, sőt éppen elősegíti ez elvek gyakorlati megvalósítását, főleg a *javítást* és a *társadalom védelmét*. Ez a meggyőződésem, a melyet az Amerikában látottak és tapasztaltak csak megerősítettek, vitt reá engem is, hogy támogattam szavazatommal úgy a Prins eredeti, mint a gr. Gleispach és társai javaslatát, jóllehet, egyiknek a szövegével sem voltam megelégedve.

A határozatlan tartamú elítélés ugyanis nézetem szerint egyfelől elengedhetlen alkateleme a *biztonsági rendszabályoknak*, melyek a javítás, gyógyítás vagy az ártalmatlannátétel eszméjét tartva szem előtt, azok tartama előre csakugyan nem határozható meg, de másfelől irányelve a *javító büntetésnek* is, illetőleg logikus folyománya a javításnak, mint büntetési célnak. Ha elfogadjuk azt a tételt és hirdetjük, hogy a büntettek nagy tömege erkölcsi

hibából, az akarat nem kellő fegyelmezése folytán, dologtalanság, munkakerülés, irigység, kapzsiság, hiúság s más hasonló okokból követi el a büntetendő cselekményeket, a kikre tehát a büntetés célja a javítás, a társadalmi és erkölcsi jobbátétel, a munkás, rendes és tisztességes életre reászoztatótatás, s ha éppen azért rendezzük be nagy költségekkel a mai modern börtönöket, hogy a sok ezer veszendőnek indult, az erkölcsi romlás útjára került embertársunk közül megmentjük a még megmenthetőket s az állam, a társadalom és a család részére használható tagokká képezzük őket: ez esetben nem képtelenség, nem vakmerősködés a *javítható és javításra szoruló* büntetéseknél határozatlan időre leendő letartóztatása.

Hiszen a mai fokozatos börtönrendszerünk is, a melyet Angliából, illetőleg Irországból ültettünk be büntetőtörvénykönyvünkbe, éppen arra a gondolatra van építve, hogy a fogházra, börtönre vagy fegyházra ítélt büntetett lehetőleg megjavítva kerüljön ki a letartóztatási intézetből. Ezért illesztette be törvényhozásunk is (a legenyhébb jellegű »elzárás« kivételével) összes szabadságvesztés-büntetéseink rendszerébe szerves alkatrész gyanánt a *feltételes szabadonbocsátás* intézményét, a mely szerint a megjavultnak látszó *szorgalmas és jóviseletű* elítélt a büntetés $\frac{3}{4}$ részének kitöltése után szabadlábra helyeztetik. Ime, az oly büszkén hirdetett »határozott« büntetés a valóságban szintén határozatlanná válik. S az európai államok legtöbbje még szélesebb tért biztosít a feltételes szabadonbocsátásnak. Franciaország már a büntetés felének, Belgium már egyharmadának kitöltése után feltételesen szabadonbocsátja a megjavult elítéltet. Lehet-e ily körülmények közt megdönthetetlen axioma gyanánt hirdetni, hogy a büntetésnek feltétlenül *előre* meghatározottnak kell lennie? Az európai államok feltételes szabadonbocsátása és az amerikai határozatlan elítélés közt voltaképen csak formai különbség van. Nálunk a bíró évek, hónapok és napok szerint előre megszabja az ú. n. »határozott« büntetést, azonban a törvény, illetőleg a »felügyelő-bizottság« a végrehajtás alatti jóviseletet és szorgalmat a büntetés egy jelentékeny részének elengedésével jutalmazza; Amerikában a bíró nem állapítja meg előre a letartóztatás végső határát, mint kiszabott büntetést, csak beutalja az illetőt a fogházba vagy a reformatoryba s az

illető a *törvény által* megállapított maximumig maradhat a fogházban, a megjavulás azonban itt is a korábbi szabadonbocsátással jutalmaztatik. A határozatlan időre szóló elítélés lényege az, hogy itt teljesen magára az elítéltre van bízva, hogy a mielőbbi szabadonbocsátást magának kiküzdje, míg nálunk tudván a benttarthatás rendszerint alacsonyra szabott végső határát, a valódi megjavulásra nincs oly erős rúgó adva, mint Amerikában.

Az a rendszerinti kifogás, hogy ez az új intézmény kiveszi az ítélkezés jogát a bíróság kezéből s a közigazgatásra, a szabadonbocsátást megállapító hatóságra ruházza a büntetés tartamának voltaképeni meghatározását, s ezzel veszélyezteti az egyéni szabadságot, — erőltetett és alaptalan, mert a beszámítás és a bűnösség kérdését, valamint a büntetés nemét és helyét itt is a bíróság határozza meg. Sőt a szabadonbocsátás időpontjának, tehát a büntetés tényleges véghatárának megállapításában is biztosítható a bíróság befolyása, illetőleg túlsúlya. Semmi akadály nincs ugyanis, hogy a hol a bíróságban látják az egyéni szabadság biztosítékát, mint Európában, ott a szabadonbocsátás felett határozó testületben a bíróságnak biztosíttassék a túlsúly, vagy akár az egész bizottság bírákból alakíttassék, mint gr. *Gleispach* épen indítványozta is a washingtoni kongresszuson. Sem lealacsonyítás, sem jogfosztás nincs abban, ha a bíróság nem előre méri ki a büntetés mennyiségét, hanem utólag, a büntetés céljának megvalósulásához képest oldja fel az elítéltet a további büntetés alól.

Azt azonban bátran lehet kérdezni, vajjon kétségtelen biztossággal meg lehet-e előre állapítani, hogy mennyi idő alatt fog az elítélt megjavulni? Oly csalhatatlan a bírói bölcsesség, hogy a főtárgyalás vagy tárgyalás alapján, tehát egy pár órai, legfeljebb egy pár napi külső megfigyelés után feltétlen biztossággal előre meg tudja állapítani, hogy az egyik vádlott 12 hó, a másik 12 hó és egy nap, az egyik 6, a másik 6 és $\frac{1}{2}$ év alatt fog megjavulni, tehát ennyi idő szükséges a büntetés céljának elérésére? Jól mondja *Henderson*, hogy ha nagyobb bűnügyekben elég hosszadalmas is a mai főtárgyalás, de nincs még elég tudományos módszerünk a vádlott élettörténetének a feltárására. Rendszerint főleg a »cselekmény«-nyel, legfeljebb az alanyi »bűnösség«, a szándék mennyiségével s a bűnelkövetés motivumaival foglalkozik a

bíró, de nem teszi beható tanulmány tárgyává a vádlott egész előéletét, testi fejlődését, esetleges lelki bajait, neveltetését, környezetét, társadalmi helyzetét, szóval nem tanulmányozza azt embertani, lélektani és szociológiai szempontból. A fiatalok büntetésekre nézve ez a gondos *élet- és környezettanulmány* már érvényesül a fiatalok külön bírósága előtt, de a felnőtt, rendszeres büntetésekre még sehol sem alkalmaztatik. Megnyugodhatunk-e hát, igazságosnak és a büntetés célját biztosítónak tekinthetjük-e a büntetéskimérés mai európai rendszerét, mely első sorban a vádlott által okozott sérelem nagysága szerint állapítja meg a büntetés mértékét s nincs kellő figyelemmel a tettes *egyéniiségére*, mert nem is ismeri azt alaposan. A határozatlan idejű elítélést Európában rendszerint mint túlságosan enyhe s e miatt a társadalom biztonságára veszélyes kísérletet szokták feltüntetni. Ez egyáltalán nem áll. Nemcsak maguk a beutaltak vallják általában, hogy az elítélésnek ezt a módját nyomasztóbbnak, szigorúbbnak találják, de tényleg az elítéltek e rendszer mellett általában jóval tovább vannak a börtönben,¹⁾ mint nálunk.

A határozatlan időre elítélés intézménye tehát, melyben a »határozatlan« jelző különben helytelen is, mert a büntetésnek vagy biztonsági rendszabálynak itt is van *törvényes* maximuma és minimuma, nem ítéhető el és nem utasítható vissza oly könnyedén, mint a hogy az európai jogászvilág elbánni szokott vele. Alapeszméje: a javításra szoruló és javítható büntetettnek a javulás tényleges bekövetkeztéig leendő letartóztatása, tehát a javítási célnak igazi és következetes megvalósítása, oly egészséges és üdvös gondolat, mely bizonyára diadalmaskodni fog a ma még uralkodónak mondható ellenszenven és kifogásokon. Legkézzelfoghatóbb bizonyossága ennek, hogy Prins, a ki mint büntetés kiszabási rendszert erősen ellenezte azt a washingtoni kongresszuson, maga indítványozta ugyanitt, hogy az mint tudományos

1) Érdekes adatokat közöl erre nézve *Butler* az Indiana államban életbeléptetett új rendszer első éveiről. A régi (határozott tartamú) rendszer szerint az utolsó 300 elítélt átlag egy év, 9 hó és 14 napra volt ítélve, az új (határozatlan) rendszer alapján elítélt első 300 egyén pedig átlag 3 év, 2 hó, 12 napig maradt a börtönben. Id. h. 615. l. Az új rendszer tehát kétségtelenül jobban szolgálja a társadalom védelmét s ez magyarázza meg, hogy úgy Amerikában, mint Európában mind erősebben terjed és hódít.

elv helyeseltessék. Az *elméleti* helyessége tehát az új intézménynek kétségen kívüli.

A legnehezebb s tényleg még ma is nyílt kérdés inkább az intézmény alkalmazásának területe és annak feltételei, t. i. a büntetések mely csoportjaira s mily feltételek mellett alkalmaztassék a határozatlan időre terjedő letartóztatás? Észak-Amerikában, mint láttuk, alkalmaztatik a fiatalkorú büntetésekre és pedig úgy a serdületlen, 16 évesnél fiatalabb, mint a serdültebb (adult juvenile) fiatalokra, 16 évesnél idősebbekre egész a 30, itt-ott a 40 éves korig. Az alkalmazás előfeltétele erre a csoportra, hogy az elítélt ne legyen többszörös visszaeső. Alkalmaztatik azonban az új rendszer egyes államokban a rendes, felnőtt büntetésekre, végül itt-ott épen a javíthatatlannak ítélt sokszoros visszaesőkre is. Mindenik esetben a letartóztatás végső határát rendszerint a törvény, néhol a bíró állapítja meg, valamint bizonyos minimális idő (a javítható elítélt rendszerint egy év, a javíthatatlan az utóljára elkövetett cselekmény maximumának) kitöltése előtt nem bocsátható szabadon. A szabadon bocsátás mindig *feltételesen* («on parole») történik, bizonyos határidő alatt az újabb bűnelkövetés a büntetés elengedett részének végrehajtását eredményezi.

Európában a határozatlan tartamú elítélés, mint büntetékímérési rendszer még sehol sincs elfogadva. A jogászvilág conservativismusa, a classicus iskolától átöröklött uralkodó felfogás, mely szerint a büntetés a bűncselekmény ára, ennek arányos viszonzása, megtorlása, a mi pedig csak határozott szabadságvesztési idő kimérésével történhetik meg,¹⁾ ez a közfelfogás útját állja és valószínűleg sokáig gátolni fogja még a határozatlan tar-

¹⁾ Az európai classicus büntetőjogászok e közfelfogását tükrözi vissza *Friedmann Ernő*, fiatal kriminalistáknak »A határozatlan tartamú ítéletek«-ről írt (Budapest, 1910.) széleskörű tanulmánya, mely az új rendszert csak a »biztonsági rendszabályok« körében tartja megengedhetőnek. Az európai irodalomból l. még e kérdés felől: *Freudenthal*: Vergleichende Darstellung des deutschen u. ausländischen Strafrechts. Allg. Theil. III. k. 258—320.; *Kräpelin*: Abschaffung des Strafmasses. 1880.; *Lévy F.*: Des sentences indéterminées. 1896.; *Liszt F.*: Kriminalpolitische Aufgaben 1889. és E. F. Klein und die unbestimmte Verurteilung. 1894.; *Kramer Emil*: Jogt. Közl. 1900. 21—23. sz.; *Aschaffenburg*: Das Verbrechen und seine Bekämpfung. 1903.

tamú elítélésnek, mint büntetés kimérési rendszernek elfogadását. Annál érdekesebb azonban, hogy míg a határozatlan tartamú *büntetést* az európai jogászok, mint fogalmi képtelenséget visszautasítják, addig az új rendszert a *biztonsági rendszabályok* körében egészen természetesnek találják s újabban mind szélesebb körben igyekeznek azt alkalmazni. Így ma már általános óhaj Európaszerte, hogy a gyengeelméjű (csökkent beszámítású) egyének, a Prins által ú. n. abnormális büntettek, valamint az iszákosságból bűnözők határozatlan időre gyógyletartóztatási intézetekbe, a munkakerülő csavargók és üzletszerű koldusok határozatlan időre dologházakba, a közveszélyeseknek ítélt sokszoros visszaesők a kiszabott határozott büntetés kiállása *után* határozatlan időre utólagos dologházakba, illetőleg letartóztató intézetekbe helyenendők.

Ezek az óhajok egyes büntető törvényjavaslatokban, sőt törvényekben is megtestesültek már. A *svájci*, a legújabb (1909.) *osztrák* és *német* birodalmi büntető törvényjavaslatok bátran felölelik valamennyit. Az iszákosok, a csavargók és üzletszerű koldusok határozatlan időre szóló (persze törvényes maximummal) biztosító letartóztatását *Anglia*, *Belgium* és *Norvégia*, a sokszoros visszaesők utólagos visszatartását, illetőleg biztosító letartóztatását pedig *Franciaország* (1885.), *Norvégia* (1902.) s legújabban *Anglia* (1908.) külön törvényekben meg is valósították. Európában tehát úgy látszik a határozatlan tartamú elítélésnek mint biztonsági rendszabálynak van jövője, míg Amerika nem tartja a két eszmét: a határozatlan tartamú *büntetést* és a *biztonsági rendszabályt* összeférhetlennek.

A döntő kérdés épen ez. Lehet-e az új rendszert a büntetésekre is alkalmazni, avagy annak csak a biztonsági rendszabályoknál van létjogosultsága? Az utóbbira nézve rögtön ki kell jelentenem, hogy úgy a szellemi vagy erkölcsi gyengeségben szenvedők, az iszákosok, csavargók, üzletszerű koldusok, mint a sokszoros visszaesők biztonsági letartóztatását határozatlan időre — azonban törvényes maximummal és általános minimummal — teljesen vitán kívül állónak, helyesnek és szükségesnek tekintem. Legfeljebb a sokszoros visszaesők *utólagos* biztonsági letartóztatása felett lehet elméletileg eszmét cserélni. Az európai szakirodalomban ugyanis a sokszoros, ú. n. szokásszerű visszaesőkre

vonatkozólag ma az mondható uralkodó felfogásnak, hogy az ily közveszélyes büntettek az utolsó cselekményükért kimérendő büntetés kitöltése után határozatlan időre (de egy, a törvényben megszabott minimalis és maximalis határig) biztonsági letartóztató intézetbe (Verwahrungsanstalt) helyeztessenek. Ez ellen az eszme ellen azonban nem alaptalan az a kifogás, hogy fentartja, sőt élesíti a classicus iskola ama doktrinár tételét, hogy a büntetés csak megtorlás, másfelől mesterkéltné ellentétet teremt a *tettért* kiszabott büntetés és a *tettes egyéniségeért* alkalmazott biztonsági rendszabály közt. Elméletileg sokkal alaposabb akár a rendes büntetési kereteknek a szokásszerű visszaesőkre leendő megfelelő kitolása, vagyis a mai minimumok és maximumok felemelése (5—25 évi letartóztatás), akár a büntetés helyett a közveszélyesnek ítélt egyénre egyedül alkalmazott biztonsági rendszabály, mely súlyosabb esetekben életfogytiglanra szólhatna.

Gyakorlati okokból azonban, a társadalomnak az ily közveszélyes egyének ellen a mainál hathatósabb védelme végett mindenesetre helyeselni lehet a büntetés és a biztonsági rendszabály összekötését is, a mint tényleg úgy Európában, mint Amerikában is egyes újabb törvények ily kompromisszualis megoldást tartalmaznak. Az amerikai törvények: Ohio, Kentucky és New-York államok törvényei e részben merészebbek az európai (nорvég és angol) kísérleteknél, a mennyiben az elítélt utólagos letartóztatását szabály gyanánt életfogytiglanra állapítják meg, megengedik azonban ily esetben is a megjavultnak látszó elítélt feltételes szabadonbocsátását. Ha a társadalmat valóban hathatósan akarjuk védeni s ha az ily közveszélyes nagy büntetésekre a büntetés célja az ártalmatlanná tétel, tényleg nincs is okunk e talán szigorú, de a halálbüntetésnél mégis csak emberségesebb rendszert helyteleníteni. Megfelel ez az 1885. évi francia visszaesési törvénynek (loi de la recidive), mely a sokszoros visszaesőkre az életfogytiglani *relegation* (Guyanába és Új-Caledóniába elszállítás) léptette életbe. E drákóinak kürtölt törvény vezéreszméje: a közveszélyes elemek ártalmatlanná tétele, az utóbbi idők szomorú tapasztalatai folytán ma mindjobban népszerűvé válik Európában is. A legújabb londoni merénylet (1911 jan. 1.) is csak megerősíti az eszme jogosultságát. Hazánkban a napokban

készült el az első tervezet a közveszélyes büntetésekre elleni határozatlan idejű biztonsági rendszabályokról.

A tulajdonképeni vitás kérdés tehát tényleg csak az, lehet-e a határozatlan tartamú elítélést a *büntetések* körében is alkalmazni? Bármennyire fogalmi képtelenségnek tartja ezt az európai szakirodalom túlnyomó része, nem lehet eltagadni, hogy a határozatlan tartamú büntetés is büntetés, mely úgy a megtorlás, mint a megelőzés eszméit szolgálja. Megtorlás, hiszen a törvény itt is megszabja a letartóztatás végső határát, valamint legalább egy bizonyos minimumot okvetlenül ki kell töltenie az elítéltnak. A megelőzést pedig, a mi itt az elítélt megjavításában áll, kétségtelenül jobban szolgálja ez a rendszer, mint az előre meghatározott tartamú büntetés, mert tisztán az elítélt magaviseletétől, szorgalmától függően a szabadonbocsátás, az, a kiben van még bizonyos értelmi és erkölcsi erő, igyekezni fog a saját jól felfogott érdekében jól viselni magát s szorgalmasan dolgozni és tanulni, így a büntetés célját, a javítást, a legtöbb esetben észrevétlenül megközelíthetjük e rendszer által.

Épen ez a körülmény, hogy a határozatlan tartamú büntetés a javítható és javításra szoruló büntetésekre előnyösebbnek, gyakorlatiasabbnak látszik a mai európai rendszernél, tett engem is az új intézmény *elvi* barátjává. Ez a nyilatkozatom azonban nem jelenti azt, mintha azonnal és általános büntetés kiszabási rendszer gyanánt meghonosítandónak vélném az új intézményt. Ehez csakugyan a társadalom eszmevilágának jelentékeny átalakulása, a büntetésről való mai konzervatív jogász felfogás megváltozása lesz szükséges. Sőt ennek bekövetkezése esetén sem tartom alkalmazandónak e rendszert a *pillanati* (alkalmi) *kisebb* büntetésekre és a *gondatlan* cselekmények tettesére, a kiknél a büntetés célja csak a megintés vagy megfenyítés; valamint kizárnám belőle a *politikai* és a *sajtóvétségek* elkövetőit is, nehogy a szabadonbocsátás körül politikai visszaélések fordulhassanak elő. (Freudenthal kizárná a »nemes« motivumból cselekvőket is.)

Az új rendszer életbeléptetése a mai bírói mindenhatóság rendszerével szemben kétségkívül lényeges változtatást, mélyreható újítást jelentene, a bírói eljárásnak, az ítélkezés módszerének, a büntetés végrehajtásnak jelentékeny módosítását vonná maga

után, sőt a büntető bírói kiképzés és a bírói szervezet terén is reformokat kívánna meg. Ugyde ha haladni, ha az intézményeket fejleszteni akarjuk, nem szabad az újításoktól, a létező állapotok megbolygatásától visszariadnunk. Hiszen már a »biztonsági rendszabályok« beillesztése is a büntetőtörvénykönyvekbe — a mi Európaszerte megindult — a mai büntetési rendszer alapos megváltoztatásával fog járni. A fiatalkorúak új büntetőjogának codicálása, a mi szintén napjainkban megy végbe Európaszerte, ugyancsak gyökeres rendszerváltoztatást jelent úgy az anyagi Büntetőtörvénykönyvekben, mint a büntető eljárásban.

Lassanként közeledünk immár az új Büntetőtörvénykönyvek korszakához, az új intézmények, az új rendszer kezdenek kibontakozni előttünk. Ez új rendszer, az új Büntetőtörvénykönyvek egyik fontos alkatrésze lesz bizonyára a büntetéskiszabás mai elavult szabályainak átalakítása s a határozatlan tartamú elítélés beillesztése is. Hogyan, miképen fog ez megvalósulni, azt természetesen ma még nem mondhatjuk meg, de az amerikai példa után sejthetjük és remélhetjük, hogy a *közveszélyes büntettek* elleni határozatlan tartamú biztonsági rendszabályok meghonosítása és a *serdültebb fiatalok* javító nevelési rendszerének továbbképzése, vagyis az amerikai *reformatory*-rendszernek átültetése lesz a határozatlan tartamú elítélés első térfoglalása Európában.

Lássuk azért most a *reformatory-rendszert* kissé közelebbről.

III.

A fiatalkorúak új büntetőjogának kifejlődése Amerikában, a mi az északamerikai büntetőjog legnagyobb diadala, kétségtelenül igazolja, hogy az északamerikai jogfejlődés az angol jog utánképzése és továbbfejlesztése. Az amerikaiak ma is szívesen anyországnak nevezik Angliát, melynek nyelvét, kulturáját s ezzel együtt jogintézményeit is magukkal hozták Amerikába, itt azonban, függetlenségük kivívása után, önállóan fejlesztették tovább. Ez a vérrokonság magyarázza meg a hasonló fejlődési menetet, s a közös vonásokat, melyeket az angol és az amerikai büntetőjog legújabb történetében s mai állapotában kézzelfoghatólag felismerhetünk.

A mint a határozatlan tartamú elítélés alapgondolatát az angol fokozatos börtönrendszerből, a feltételes szabadonbocsátás intézményéből merítették az amerikaiak, épűgy a gyermekvédelem felkarolására s a fiatalkorűak új büntetőjogának kialakulására kétségtelen kölcsönhatással volt az Angliában a XIX. század derekán fellendűlt gyermekvédelmi mozgalom. Angliában a XIX. század második felében a társadalom és az állam vállvetve karolják fel az elhagyatott gyermekek és a bűn útjára tévedt fiatalkorűak gondozását. Előbb tisztán társadalmi úton, egyes nemeslelkű emberbarátok buzgólkodására, majd az 1854. és 1857. évi törvények (Reformatory School Act 1854., Industrial School Act 1857.) alapján az állam támogatásával egymásután állnak elő a gyermekvédő és a javító-intézetek.¹⁾ Ugyanez a nemes emberbaráti, de egyszersmind a leggyakorlatiasabb társadalomvédelmi mozgalom alakul ki Észak-Amerikában is a XIX. század folyamán, főleg annak második felében.

A praktikus angol után a még praktikusabb amerikai hamarosan belátta, hogy a gondozás nélkül maradt, zűllésnek induló gyermekek és fiatalkorűak megmentése mily óriási társadalmi értéket, mennyi dollárt²⁾ képvisel s az e célra fordított kiadás mily hasznos tőkebefektetés. Ez magyarázza meg, hogy az amerikai társadalom tényleg rengeteget áldoz a nevelésűgyre s mint annak egy ágára, az elhagyatott és a büntettes fiatalság nevelésére. Ez a gyakorlatias észjárás hozta létre már a XIX. század első felében a különbözű egyesűleteket, melyek a bűn útjára tévedt fiatalkorűak javító nevelését tűzik ki feladatokul. New-Yorkban, Bostonban, Philadelphiában, a három legrégibb kulturájű vezérvárosban, csaknem egyszerre alakul meg a *Society for the reformation of juvenile offenders* (New-York 1825. Boston 1826., Philadelphia 1828.). Ezek az egyesűletek teremtik meg az első »javító iskolákat« (reformatory school) s ezek példája és agi-

1) Reicher adatai szerint 1901-ben volt Angliában 45 reformatory-school 5770 gyermekkel, 142 industrial-school (közűk 14 truant-school) 18.905 gyermekkel és 22 day-industrial school. Die Fürsorge für die verwahrloste Jugend. I. 2. Der Kinderschutz in England. Wien, 1904. 128. l.

2) Az amerikai folyton dicsekszik a közcélokra fordított dollárok számával. Boies kiszámította, hogy a büntettesekre az Unió évente 123.493.500 dollárt fordít, id. m. 11. l.

tálása hozza létre a XIX. század második felében az Unio összes államaiban a hasonló célú emberbaráti egyesületeket s a különböző nevű javító és gyermekvédő intézeteket.

E széleskörű társadalmi agitatio aztán, a törvényhozások figyelmét is megragadja s egymás után állnak elő a gyermekvédelemre és a fiataikorú büntetésekre vonatkozó törvények, megszületnek és kialakulnak a különböző reformintézmények: a probation, a reformatory, a juvenile court, melyek alapján ma az Egyesült Államokban joggal beszélhetünk a *fiataikorúak új büntetőjogáról*.¹⁾ Codificálva, összefoglalva ez az új büntetőjog még egy államban sincs (Anglia e részben is megelőzte Amerikát az 1908. évi Children's Act-tal), legfeljebb Massachusettsnek 1902. évi revideált törvényeit (Revised Laws of Massachusetts 1902.) tekinthetjük a codificatio első kísérletének, azonban fővonalaiban ma már teljesen ki van építve s az új, nevezetes reformintézmények az Unio legtöbb államában egyöntetűen vannak szervezve.

Általában azt lehet mondani, hogy a 16 évesnél fiatalabbak, ha büntetendő cselekményt követtek is el, Észak-Amerikában nem tekintetnek valódi büntetéseseknek s a rendes büntetési eszközökkel nem sujthatók. Az irodalom ugyan élesen megkülönbözteti az »elhagyatott« és a »büntettes« gyermekeket (*dependent and delinquent children*), gyakorlatilag azonban ez a különbség elmosódik, miután mindkét csoportra a vezéreszme ugyanaz: a nevelés, illetőleg a javítás, a testi, értelmi- és erkölcsi átalakítás (reformation). A »büntettes« gyermekre a bíró belátása és az eset körülményei szerint választhat a megintés, a próbára bocsátás, a javító intézetbe elhelyezés között, végső esetben azonban a teljesen romlottnak látszó s bizony itt-ott már a 7 évesnél idősebbet fogházba is küldheti.

A leggyakoribb eszköz a gyermek büntettes ellen a probation

¹⁾ Az északamerikai büntetőjog ezen új és legtanulságosabb ágáról a fent id. általános műveken felül l. *Henderson*: Introduction to the study of the dependent, defective and delinquent classes. 2-ik kiadás, 1901.; *Barrows*: The reformatory system of the United States. Washington, 1900.; *Homer Folks*: The care of destitute, neglected and delinquent children. New-York, 1902. Az európai irodalomból Baernreither id. monografiája után legalaposabb *Herr P.*: Das moderne amerikanische Besserungssystem, 1907.

mellett — melyről alább szólok — a javító nevelőintézetbe elhelyezés. Az erre szolgáló különböző intézetek hivatalos gyűjtőneve: *reformatory school*. A valóságban ugyan ez a név kevésbbé ismeretes, egyszerűen állami fiú- vagy leányiskola, farm-iskola, munka-iskola (*State Farm*, *State Industrial School for Boys*, *for Girls*, *Lyman School for Boys*, *St. Charles School for Boys*, *State Training School for Girls*, *Industrial School of Reform*, *Industrial Training School* stb.) elnevezések használatosak, azonban az intézetek általános jellemzésére tényleg legalkalmasabb a »reformatory« jelző.

Ez intézetek célja kifejezetten az átalakító nevelés, a testi, értelmi és erkölcsi javítás. A mi javító-nevelő intézeteinkkel lényegileg, rendszer és berendezés tekintetében teljesen megegyeznek. Főkülönbség köztük az, hogy az amerikaiak a testi nevelésre, a testgyakorlatokra, a jó ételmezésre több gondot fordítanak. Valamint hogy a nálunk is fennálló családi rendszert, a mit ők *cottage*-rendszernek neveznek, a legújabb intézeteikben még következetesebben viszik keresztül. A javító iskolák részben állami, részben magánjellegű intézetek. *Baernreither* 1903-ban 87 ily intézetet mutatott ki, ma legalább is 100-ra tehető a számuk. Mint valódi mintaintézeteket meglátogattuk közülök a New-York államban levő *State Agricultural and Industrial School*-t (*Industry-ben*), magában New-York városában az 1863 óta fennálló *Catholic Protectory*-t (2000 fiú- és 1000 leánygyermek részére), Illinois államban a *St. Charles School for Boys* és a *State Training School for Girls* (*Geneva*), Indianában az *Indiana Boys School*-t (*Plainfield*) és *Indiana Girls School*-t (*Clermont*), Kentuckyban a fiúk és leányok részére szolgáló *Industrial School of Reform* (*Louisville*) intézeteket.¹⁾

Különösen az *Industry-ben*, *St. Charles-ben*, *Genevában* és *Clermontban* látott *cottage*-rendszer maradt előttem, mint valódi ideálja a javító nevelőintézeteknek. Itt tényleg minden 25—40 gyermek részére külön épület áll fenn, külön kerttel és szántófölddel. A kis családok (*cottage*) egy-egy családfő és családanya

¹⁾ Kitűnő javítóintézetek ezeken kívül a *Lyman-school*, Massachusettsben (*Westborough*), a *Philadelphia House of Refuge* *Glen-Millsben* (fiúk) és *Darlingtonban* (leányok részére), a newyorki *Juvenile Asylum*.

(matron) állandó vezetése mellett egész önálló háztartást visznek. Minden cottage-ben a földszinten tágas és ragyogó tiszta nappali és tanulószoba, ebédlő, fent hálósobák, a souterrain-ben pedig fürdő-, munkatermek, raktárak. Csak istenitiszteletre, vagy előadásokra gyűlenek össze az összes cottage-ok lakói a hatalmas Auditoriumba ¹⁾ vagy a népszerű társasjátékoknál, a ma legdivatosabb »base-ball« játéktéren találkoznak egymással. Az eredmény szemmel láthatóan kitűnő. Pompásan edzett fiúk, csinos, ügyes lányok kerülnek ki pár év alatt a betegen, rongyosan, neveletlenül bekerült gyermekekből, az erkölcstelen útra tévedt lányokból. Az intézetek büszkélkedve hirdetik (füzetekben, reklám-czédulákon), hány és mily szép állásba jutott fiatal embert, hány jó feleséget neveltek ki.

Persze egyik-másik intézet itt is, mint nálunk, felesleges luxust is fejt ki az építkezés és berendezés modernségével, így különösen a st.-charlesi (Illinois), de ha nekik vannak erre is Maecaenásaik,²⁾ miért ne engedhetnék meg maguknak ezt is.

A cottage-rendszer betetőzése s a javító nevelés gondolatának legmerészebb alkalmazása a New-York állam Freeville nevű községében Wm. R. George által 1895-ben alapított *George Junior Republic* nevű intézet, melynek »polgárai« (citizen) egy kis köztársaság módjára maguk kormányozzák magukat. 10—12 tagú »családok« élnek egy-egy cottage-ban. 15 évük betöltésével a tagok »polgárok«-ká lesznek, szavazati és hivatalviselési jogot nyernek. Választanak maguk közül elnököt, alelnököt, államtitkárt, kincstárnokot, bírakat, ügyészeket, rendőrtisztviselőket, a fegyelmet maguk tartják fenn maguk közt. Ez a curiozus példa azonban nagyobb népszerűsége még nem tett szert, mindössze 9 hasonló intézet alakult 15 év alatt.³⁾

Bármily érdekes lenne e különböző javító nevelőintézetek

1) Mindenik intézetben gyönyörű énekelőadásokat mutattak be.

2) A chicagói kereskedelmi club 1908-ban 50.000 dollárba kerülő, pazar berendezésű tornatermet építtetett a st.-charlesi intézetben, hatalmas uszodával együtt. A genevai leányintézetnek egy chicagói hölgy 3 zongorát ajándékozott, a melyen a növendékek képezik magukat s mulattatják társaikat.

3) L. *Correction and Prevention* IV. köt. Preventive treatment of neglected children. 49. l.

részletesebb bemutatása, miután azok lényegileg megegyeznek a mi javító intézeteinkkel, ¹⁾ azok leírását mellőzőm s azokkal az intézményekkel óhajtók kissé behatóbban foglalkozni, melyek speciális amerikai reformintézményeknek tekinthetők. Ezek pedig :

a) a *Reformatory*, b) a *Probation*-rendszer, c) a *Juvenile Court*.

a) A *Reformatory*.

A »reformatory« nevű intézetek a fiatalok és javítható büntetettek egy magasabb korosztályának javítóintézetei, melyek szigorúbbak a javítóiskoláknál (*reformatory school*), viszont enyhébb jellegűek és más berendezésűek, mint a tulajdonképeni börtönök. Lényegileg a reformatory a javító-iskolák rendszerének, az átalakító nevelés elvének következetes alkalmazása a javítható és javításra szoruló felnőtt büntetettekre, — összekötve a fegyházi fegyelemmel — mintegy átmenet, összekötő kapocs a javító nevelőintézet és a fegyház közt.

E valóban eredeti amerikai intézmény megteremtése — mint már fentebb is említettem — *Brockway* nevéhez fűződik. Első s maig legszebb mintaintézete az *Elmira-Reformatory* (hivatalosan : *New-York State Reformatory at Elmira*), honnan a reformatory-rendszert gyakran csak Elmira-rendszernek nevezik. Az új intézmény előkészítésében, a Brockway által 1870-ben formulázott ideál kiörlésében és megteremtésében az amerikai szakemberek közül főleg *E. C. Wines*, *Dwight* és *Sanborn* működtek közre. Az intézmény előképe pedig a *Maconochie* angol kapitány által meghonosított jegyrendszer és a *Walter Crofton* által Írországból keresztülvitt fokozatos börtönrendszer voltak.

Maconochie-nek, a Norfolk-Island-en levő angol büntetési gyarmat parancsnokának, 1840-től életbeléptetett rendszeréről közölt jelentései és az ő javaslatai (1847.) keltettek először élénk visszhangot az amerikai szakemberek körében. Ez a rendszer, mely a börtönreítelt szabadulását attól teszi függővé, mennyi idő alatt képes az előírt számú jegyeket napi szorgalmas munkájával megszerezni, rejtette magában a meghatározatlan időre elítélés és a tényleges megjavulás szerinti szabadonbocsátás csiréit. Éppúgy az angol fokozatos rendszer, mely a kiszabott bün-

¹⁾ Érdekes és helyes eltérés gyanánt említhetem meg, hogy a fiú-intézetekben is sok helyt *tanítónők* végzik az iskolai oktatást.

tetés egy részének elengedésével jutalmazza a megjavultnak látszó büntettest s különösen e rendszernek Walter Croffton által az ír börtönökben eszközölt mintaszerű megvalósítása erősítette meg a javítórendszer helyességébe vetett hitet és bizalmat.

Sanborn Frank, massachusettsi börtönfelügyelő ajánlja először (1865-ben) a Maconochie és Croffton rendszereinek meghonosítását.¹⁾ Majd 1867-ben *E. C. Wines*-nak, az amerikaiak legalaposabb börtönügyi írójának és *Th. W. Dwight*-nak a newyorki törvényhozó testülethez terjesztett jelentése²⁾ formulázza világosan a javítható büntetteknek *határozatlan időre* szóló elítélését (Reformation Sentence) és a *javítást*, mint a büntetés főcélját. Nagyjelentőségű lett a newyorki börtönügyi egyesület 1868. évi (24-ik) jelentése,³⁾ mely szintén a javítás eszméjét ajánlja a törvényhozás figyelmébe. E sürgetések hatása alatt jön létre 1869-ben New-Yorkban egy törvény, mely először rendeli el egy »Reformatory« építését.⁴⁾ Ez a törvény azonban még nem ismeri a határozatlan időre szóló elítélést, sem a feltételes szabadonbocsátást.

A döntő lökést ezen előzmények után a »reformatory-rendszer« kialakulására az 1870-ben megalakult nemzeti börtönügyi egyesület (*National Prison Association*) által ugyanezen évben Cincinnatiában tartott első kongresszus adta meg. Ez a kongresszus teljesen magáévá teszi az *E. C. Wines* és *Brockway* javaslatait s 37 pontba foglalja össze a reformatory-rendszer elveit és szabályait. E történelmi jelentőségű határozat⁵⁾ világosan és határo-

1) Special Report on Prisons and Prison Discipline Boston. 1865.

2) Report on the prisons and Reformatories of the United States and Canada. 1867.

3) 24 Annual Report of the executive Committee of the prison Association of New-York for 1868. Albany 1869.

4) A törvényhozás a börtönügyi egyesület javaslatára fogadta el az új intézet nevéül a »Reformatory« szót, az egyesület az iránti javaslata azonban, hogy az intézetbe való beutalás az elítélt megjavulásáig (de legfeljebb 5 évig) történjék, még nem nyert többséget.

5) A határozat szövegét *E. C. Wines*, *Sanborn* és *Brockway* mint háromtagú bizottság állította össze. Az eredeti javaslat *Wines* tollából való s 41 pontból állt és sokkal terjedelmesebb, bőbeszédű volt. A kongresszusi határozat tömör kivonata a *Wines* szövegének. A javaslat eredeti szövegét s a kongresszusi határozatot egész terjedelmében közli *F. H. Wines a Correction and Prevention* című emlékmű I. köt. 39–63. lapjain.

zottan kifejezi, hogy a büntetés célja nem a szenvedés okozás, hanem a *javítás*. A büntetással való elbánás a *társadalom védelmét* szolgálja s főcélja a büntetett *erkölcsi újjászületése* (1—2. p.). Ajánlja a *jegyrendszert*, a büntettek fokozatos osztályozását, a jól átgondolt és ügyesen keresztülvitt *jutalmazások* rendszerét (a jó viselet, szorgalmas munka és jó tanulás alapján), a *határozatlan időre* való elítélést, a *börtönök osztályozását* (külön fogházak a kipróbálatlan, külön a javíthatatlan, külön a nő- és külön a fiatalabbkorú büntetteknek), a nem büntetett, de elhagyott gyermekek részére *gyámolító intézeteket* (3—21. p.). Kívánja, hogy a börtönök építésére több gond és ízlés fordítottassék s az egész börtönrendszer a *javításra* legyen fektetve, az állam gondoskodjék rendszeresen az elítéltek ipari foglalkoztatásáról, értelmi kiképzetéséről és erkölcsi neveléséről (30—31. p.). A büntettek megelőzésének legbiztosabb eszközét a kötelező népoktatás keresztülvitelében látja (33. p.). Különösen fontosnak és szükségesnek véli az ugyanazon államban levő javító- és büntetési intézetek egységes központi vezetését (36. p.).

Ez a nevezetes határozat képezi a mai északamerikai börtönügy, illetőleg büntetőjog Magna Chartáját. A modern börtönügy vezéreszméi tényleg mind világosan, szabatosan ki vannak fejezve benne s a későbbi amerikai, majd a nemzetközi kongresszusok számos határozatának csiráját, kiindulási pontját itt találhatjuk fel. A reformatory-rendszer és a határozatlan időre elítélés pedig kétségtelenül itt vannak először a törvényhozások munkaprogrammjául kijelölve.

A Cincinnati-i kongresszus határozatait legelőször New-York, az Empire State, valósítja meg. A már 1869-ben kiküldött bizottság,¹⁾ melynek feladata volt egy javító fogház tervének kidolgozása, az intézet helyének kiválasztása és az építés keresztülvitele, az intézet helyéül *Elmira* városát (Chemung county), egy kellemes és gyönyörű fekvésű vidéki városkát választott ki s itt kezdődött meg 1874-ben az új intézet építése, egyelőre 500 elítélt részére. 1876-ban lett készen az épület annyira, hogy a »reformatory« megkezdhetette működését. Ez év Május 9-én ült össze alakuló

¹⁾ A bizottság tagjai voltak Pilsbury elnöklete alatt Joseph Warren, Theodore W. Dwight, Charles H. Winfield, Gaylord B. Hubbell.

ülésre a törvény által az intézet kormányzására szervezett igazgatóság (Board of Managers), mely a következő ülésében (május 12.) *Brockway Zakariást*, »a reformatory eszméjétől áthatott férfit«, választja meg az intézet főigazgatójává (superintendent). 1876 július 24-én érkezett meg Auburnból az első, 30 főnyi csapata az elítélteknek, mely az év végére 400-ra emelkedett.

Korszakalkotó az Elmira-reformatory történetében a Brockway 1877. évi első jelentése, melyben New-York állam törvényhozó testülete elé törvényjavaslatot terjeszt a Reformatory rendszeréről, a mely javaslat kevés változtatással ¹⁾ még ezen évben április 24-én törvénynyé is lesz (Act Creating the New-York State Reformatory) ²⁾ s lényegében ma is fennáll (1887-ben és 1909-ben lett részben módosítva). Ez a törvény s a Brockway által ennek alapján kifejlesztett és bámulatosan felvirágoztatott Elmira-Reformatory lett a mintaképe a többi északamerikai államok hasonló intézményeinek.

Ez idő szerint 14 férfi- és 4 női reformatory-intézet van az Egyesült Államokban.³⁾

Férfintézetek :

1. A *New-York State Reformatory Elmira*-ban (1876),
2. A *Massachusetts Reformatory Concord*-ban (1884),
3. A *Pennsylvania Industrial Reformatory Huntingdon*-ban (1889),
4. A *Minnesota State Reformatory St. Cloud*-ban (1889),
5. A *Colorado State Reformatory Buena Vista*-ban (1890),
6. Az *Illinois State Reformatory Pontiac*-ban (1893),
7. A *Kansas Industrial Reformatory Hutchinson*-ban (1895),
8. Az *Ohio State Reformatory Mansfield*-ben (1896),
9. Az *Indiana Reformatory Jeffersonville*-ben (1897),
10. A *Wisconsin State Reformatory Green Bay*-ben (1898),

¹⁾ Brockway a teljesen határozatlan időtartamú elítélést javasolta, a törvényhozás azonban az egyes cselekményekre megállapított törvényes maximumot állította fel a letartóztatás határául.

²⁾ Az idézett törvény teljes szövegét l. *Correction and Prevention* II. köt. 95—98. l.

³⁾ Herr P. 1904-ben 11 intézetet mutat ki s azok történetét részletesen ismerteti, id. m. 51—64. Az újabb intézetek történetét l. *Scott J. Correction and Prevention* II. k. 89—120.

11. Az *Eastern New-York State Reformatory Napanoch*-ben (1900),

12. A *New-Jersey State Reformatory Rahway*-ben (1901),

13. Az *Iowa State Reformatory Anamosa*-ban (1907),

14. A *Washington State Reformatory Monroe*-ban (1910).

A 15-ik intézet *Connecticut* államban készül, melynek törvényhozása 1909-ben fogadott el egy billt egy reformatory építésének költségeiről.¹⁾ Hivatalosan Reformatorynak nevezik *Michigan* állam egy intézetét (*Jonia*) is, de ide a korra való tekintet nélkül, illetve 60 éves korig történvén a beutalások, ez valódi reformatorynak nem minősíthető.

Nőintézetek :

1. A *Massachusetts Reformatory Prison for Women Sherborn*-ban (postacím : South Framingham) 1877.,

2. A *Newyork State Reformatory for Women Bedford*-ban (1901.),

3. A *New-York Western House of Refuge for Women Albionban* (1893.),

4. A *New-York House of Refuge for Women Hudson*-ban.

A 13. állam önálló törvényeivel szabályozott egyes intézetek berendezésében, szabályaiban természetesen sok eltérés található, de az alapelvek, a rendszer alkotó elemei lényegileg valamennyiben azonosak.

A reformatory-rendszer legfőbb s tulajdonképen egyetlen alapelve az *átalakító nevelés* (reformation) és pedig a testi, értelmi és erkölcsi átalakítás. A rendszer főalkatelemei : a *határozatlan időre elítélés*, az *osztályozás*, a *jegyrendszer* és a *feltételes szabadonbocsátás* (parole). Legtypikusabb mintája a reformatoryknak²⁾ — mint említettem — ma is az Elmira-intézet, azért a reformatory-rendszer vázlatos bemutatásánál első sorban ezt tartom én is szemem előtt.

1. A reformatory alapelvehez képest az intézetekbe rendszert csak a még nem romlott, tehát *javítható s fiatalabbkorú* elítéltek vétetnek fel. A newyorki törvény szerint a 16—30 éves korban

¹⁾ *Scott J.* közlése *Correction and Prevention*. II. köt. 113. l.

²⁾ A »reformatory-rendszert« aprólékossáig menő részletességgel mutatja be *Herr P.* id. műve.

levők, ha »büntett« miatt fogházbüntetéssel még nem voltak büntetve, utalhatók az Elmirába, illetőleg a napanochi-, a nők a fentemlített 3 női reformatory valamelyikébe. Kihágás miatti elítélés, vagy pénzbüntetéssel sujtott büntett elkövetése tehát nem akadály a reformatoryba utalásnak. A legtöbb reformatory átvette ezeket a feltételeket, a Massachusetts-Reformatoryba azonban a 40 évesnél nem idősebbek, a pennsylvániaiba a 15—25, a kansasiba szintén 16—25, az illinoisi (Pontiac) intézetbe csak 16—21 éves korban levők vehetők fel. Legtágabb korosztályt fogad be e szerint a massachusettsi reformatory s itt a vétségért való többszöri előzetes elítélés sem akadály, csak a ki háromszor-nál többször volt vétség miatt büntetve, az van kizárva a beutalhatásból. Három intézetbe pedig csak igazi fiatakorúak vehetők fel. Egyébiránt az összes intézetekben átlag és rendszerint inkább a fiatakorúak találhatók, így a concordi reformatoryban is rendszerint a beutaltak $\frac{3}{5}$ -e 20 évesnél fiatalabb, az Elmirában 55%-a ugyancsak 20 évesnél fiatalabb, 35% 20—25 év közötti és csak 10% 25 évesnél idősebb.

A reformatoryba utalás rendszerint valamely *súlyosabb vétség* vagy *büntett* elkövetése miatt történhetik. Kihágások miatt általában, viszont itt-ott (Ohio, Indiana, Wisconsin) pedig a gyilkosság miatt a reformatoryba utalás ki van zárva.

A beutalás kivétel nélkül mindenik intézetbe *határozatlan időre* történik. A bentmaradásnak azonban mindenütt meg van állapítva a végső határa (rendszerint az elkövetett cselekményre a törvényben előírt maximum, Massachusetts-ban általában 5 év), valamint egy bizonyos minimalis idő (rendszerint 1 év, illetőleg 12 kifogástalanul eltöltött hónap) előtt az elítélt feltételes szabadságra sem bocsátható. Ez a relative határozatlan tartamú beutalás az előfeltétele a rendszeres javításnak, az átalakító nevelés rendszeres keresztülvitelének.

2. A »reformation« első eszköze a *testi kiképzés* (physical culture), a rendszerint satnya, gyenge, rosszul táplált beutaltak fizikumának megedzése. A reformatory-intézetek egyik szembezőkő sajátossága a mi javítóintézeteinkkel és fogházainkkal szemben, hogy a testi nevelésre aránytalanul több gondot fordítanak, mint nálunk. Az amerikaiak e felfogása teljesen logikus és nemcsak emberies, de gyakorlatias is. Tény, hogy a beutaltak

legnagyobb része a beutalás alkalmával testileg, értelmileg, erkölcsileg gyenge, elhanyagolt. Nemcsak emberszeretetből kell tehát legelőször is testileg átalakítani, megerősíteni, egészségesekké tenni őket, hanem azért is, hogy képesek és alkalmasak legyenek a tanulásra és a munkára. Az ép testben ép lélek paedagogiai elvét a büntetésektől sem lehet megtagadni.

Az újoncz elítéltek kivétel nélkül naponta másfél órát töltenek a tornateremben (gymnasium), a hol a leggondosabb *testgyakorlatot* végzik, testük minden részét kiedzik, megerősítik. Ez az ú. n. testgyakorló osztály (physical culture class). A többi elítéltek közül is a gyengébbek az orvos által kijelölt csoportokban (Elmirában d. e. 150, d. u. 50) folytatják a testgyakorlatokat, naponta 2 órán át, mindaddig, míg az orvos eléggé erőseknek nem találja őket a rendes munkára. A testgyakorlat (Ralston-system) után zuhany- és úszófürdőt vesznek az illetők. A fürdésre, a testi tisztaságra általában kiváló gondot fordítanak minden intézetben, mindenütt 80—100 zuhanyfürdőkabin áll e célból rendelkezésre.

A testi nevelés s egyúttal a fegyelmezés egyik leghathatósabb eszközét képezik a rendszeres *katonai gyakorlatok*. Itt tanul az elítélt egyenes és könnyed tartást és járást, itt szoktattatik pontosságra, engedelmességre; az előléptetés, tisztségekre alkalmazás neveli önértékét, felébreszti benne a felelősségérzetet. Helyesen emeli ki *Scott J.*, elmirai főigazgató, hogy a katonai gyakorlatok azzal, hogy a tisztek nagy része az elítéltek közül nevezte-tik ki, az önkormányzat egy nemét valósítják meg az intézetekben. A katonai gyakorlatokat a katonai nevelő (military instructor) vezeti, ő a parancsnoka, ezredese (colonel) a »reformatory regiment«-nek. Az ezred nevet méltán meg is érdemli a hatalmas csapat. Elmirában körülbelül 1200 ember vonult fel zászlók alatt a tágas díszterre. Mansfielden, Jeffersonville-ben is 800—900 főből áll a »dress parade«-ra kivezényelt sereg. Különösen Elmirában nagy előszeretettel és külsőségekkel (sárga díszruha, sok zászló, ágyú) megy végbe egy *dress-parade*, a mi hetenként kétszer, szerda és szombat délután történik (esős időben az óriási méretű fedett Armory-ban). A hét többi 4 napján naponta másfél órai ezred- és századgyakorlatok tartatnak.

3. Az *értelmi* képzésre szintén kiváló gondot fordítanak

mindenik intézetben. Az Elmirában 26 tanterem, az 1600 ülőhellyel berendezett óriási »auditorium« és az 500 helylyel bíró »előadói terem« (lecture hall) szolgál az iskolaigazgató (school director) vezetése alatt álló tanszemélyzet rendelkezésére. A tanszemélyzet áll az intézeten kívül lakó előadókból, az intézeti lelkészekből és a bennlakó (elítelt) tanítókból (17). Ez utóbbiak — mint Scott J. közli ¹⁾ — minden héten összegyűlnek a megfelelő utasítások átvételére. A tananyag Elmirában : számtan, nyelvtudományok, természettudományok, történelem, erkölcsan, szociologia és irodalom. Az utóbbi tárgyakat maga az iskolaigazgató, a lelkészek és bejáró előadók tanítják, a számtant és nyelvtant 11 osztályban a beutaltak közül választott tanítók, a kik a »normal class«-ban erre előkészítettnek. Hetenként öt napon, rendszerint az esti órákban van tanítás, minden hónapban a tanítottakból rendes vizsga tartatik s a tanulók érdemjegyeket kapnak.

A concordi reformatoryban az értelmi képzés még nagyobb gonddal történik, mint az Elmirában. A tantermeik is csinosabbak, a tanítást rendes tanítók végzik s az egész éven szünet nélkül folyik a tanítás (másutt július—szept. hónapokban szünetel). Itt fiziológiát, lélektant is tanítanak. Szintén kiváló gondoskodás tárgya az értelmi kiképzés a mansfieldi reformatoryban, melynek igazgatója, *Leonard*, körülbelől a legképzettebb amerikai gyakorlati szakember. Itt a tanítás gyakran a fél munkanapot betölti.

A tanítás általában gyakorlatias irányú. Jellemző vonás — a mi nálunk még idegenszerű — a tanulókkal való vitatkozás, a mi a magasabb tárgyak (ethika, politika, szociologia) előadását rendszerint követi. A hallgatók, illetőleg tanulók így tudván, hogy az előadás után vita következik, nagyobb figyelemmel és érdeklődéssel kísérik az előadást s gyakran alapos, talpraesett megbeszélést rögtönöznek az előadóval. Népszerűek az írásbeli feladatok nehezebb kérdésekről. Szóval a szabad lyceumi, nép-előadási rendszer, a mi Amerikában és Angliában régóta divatos s a honnan legutóbbi időkben Európaszerte terjedőben van, Amerikában a reformatoryk-ban is be van vezetve. Ugyanily amerikai különlegesség, hogy egyes intézetekben a beutaltak külön-

¹⁾ Correction- and Prevention II. k. 103. l.

böző egyleteket, clubokat alakítanak. Így Concordban több vallásos, irodalmi és mértékletességi egyesület van, melyek vasárnap délutánokon meetingeket, előadásokat rendeznek.

Az értelmi képzés előmozdítója mindenik intézetben a gazdag könyvtár, a kívülről behozott hírlapok, folyóiratok s mindenik intézetnek a saját lapja. Az Elmirában 3 fővárosi, 1 helyi lap, számos vallásos nyomtatvány, heti és havi folyóirat áll a felsőbb osztályok rendelkezésére. Eredeti, nálunk teljesen ismeretlen intézkedés, hogy mindenik intézet saját nyomdájában intézeti lapot ad ki. Elmirában *The Summary*, Concordban *Our Paper*, Mansfieldben *Reformatory Outlook*, Jeffersonville-ben *The Daily Reflector* címmel. Az intézeti lapot rendszerint egy intézeti tisztviselő szerkeszti a beutaltak tényleges részvételével. Ez a szokás, a mit Brockway 1884-től honosított meg, ma oly általános Amerikában, hogy egyes fegyházak is, pl. a Massachusetts-i State prison (Charlestown), valamint a javítóintézetek rendszeresen adnak ki bennlakóik részére s azok közreműködésével szerkesztett lapot.

4. A testi, szellemi és erkölcsi képzést egyaránt szolgálja a rendszeres *munkatanítás* (trades schools), a mi a külön munkaiskolaigazgató vezetése alatt szakbeli tanítók (instructor) által történik. Ez utóbbiak is gyakran az elítéltek közül kerülnek ki. Elmirában 29-féle munkát ¹⁾ tanítanak; legnagyobbrészt ipari munkákat. Mindenik intézetnek van azonban tekintélyes farm-ja, kertészeti és mezőgazdasági munkák tanítására. A munkatanulásból szintén időszaki vizsgák tartatnak és érdemjegyek osztogattnak. Munkaidő általában napi 8 óra, a melybe azonban rendszerint a házimunkákra (tisztogatás) fordított idő is beleszámítatik.

Az ipari munkatermek általában szerfelett nagyok, itt-ott, így Jeffersonville-ben valódi gyári jellegű munkaüzemmel találkoztunk. Persze, a hol a gyáripár annyira fejlett, mint Amerikában, ezen nem is lehet csodálkozni.

1) Ű. m. borbély, könyvkötő, rézkovács, kőmíves, műasztalos, ács, ruhaszabó, elektrikus, freskófestő, faaprító, patkoló, szobafestő, aczélkovács, gép-famunkás, gépész, katonazenész, gipszmunkás, ólomunkás, könyvnyomdász, cipész, czégtáblafestő, fűtő, gyorsíró, gépíró, kőfaragó, építő, szabó, bádogos, kárpitos.

5. Az *erkölcsi* javulás leghathatósabb eszközei az *osztály-* és a *jegyrendszer*.

Mindenik intézetben az összes beutaltak 3 osztályba vannak csoportosítva. Az újonczok rendszerint a II., semleges osztályba osztatnak be. Ha itt bizonyos ideig, Elmirában 6 hónapig, jól viselkednek, a munkában és tanulásban jó előmenetelt tanúsítanak, előlépnek az I. osztályba; rossz viselet, hanyagság, a munkában és tanulásban rossz eredmény esetén lefokoztatnak a III. osztályba. Az első osztályban változatosabb étrend, több szabadság (lapok olvasása, egyletekbe lépés), több munkabér kecsegtet, a III. osztályban megszégyenítő vörös ruha, kevésbé változatos koszt, saját zárkában étkezés, szolgai munkák, minimalis vagy éppen semmi munkabér várják a rosszul viselkedő elítéltet.

Az osztályokban előmenetel, illetőleg a lefokozás a jegyrendszer vagy ú. n. jutalmazási rendszer segítségével történik. A jegyrendszer Elmirában a következő: Az I. osztály tagjai naponta 0.55 dollár munkabért kapnak, a II. osztály tagjai 0.45 dollárt, a III. osztály tagjai semmit. Ezenkívül a katonai gyakorlatok tisztjei közül az első 3 hadnagy és a sergeant major hetenként 0.55 dollárt, az 1—5. sergeant hetenként 0.45 dollárt. E jutalomból azonban fizetnek az ellátásért az I. osztály tagjai naponta 0.40 dollárt, a II. osztálybeliek 0.32 dollárt, valamint az újonnan vett ruhákért is bizonyos százalékot, épúgy az orvosi látogatásért (0.15 dollárt). A III. osztály tagjai miután munkabért nem kapnak, nem is fizetnek semmit, ezek az igazi államköltségeseek.

Ha a beutalt a munka- és az iskolai előmenetelből teendő vizsgán megbukik, jutalékából arányos levonás történik, mely azonban 25%-ot meg nem haladhat. A házi szabályok megsértése, a fegyelmi vétségek általában hasonló levonásokkal büntetnek. A kinek egy hónapban egy dollárnál több levonása volt, annak ez a hónapja szabályszerűtlen s így az előmenetel szempontjából nem számít és a kiszabadulást hátraveti.

A II. osztályból az I-be ugyanis az juthat, a ki hat kifogástalan hónapot tud kimutatni s az iskolai és a munkavizsgát sikeresen kiállotta. Ismételt szabályszerűtlen hónap és makacs rossz magaviselet miatt az illető a III. osztályba helyeztetik s itt marad mindaddig, míg csak egy kifogástalan hónapot nem tud kimutatni.

Ha az első osztályba jutott elítélt 6 kifogástalan hónapot mutat fel s az iskolai és munkavizsgákat sikeresen kiállotta, feltételes szabadságra (*parole*) bocsáttatik. A *parole*-t az igazgatótanács adja, ha reménye van arra, hogy az illető jól fogja viselni magát a szabad életben is. A feltételesen szabadon bocsátott kijelölt tartózkodási helyére köteles utazni (becsületszóra) s megérkezés után azonnal írásbeli jelentést küldeni be az intézeti igazgatósághoz s azután is havonként a rendőrség, illetőleg a Parole-Officer által láttamozott jelentést küldeni be foglalkozásáról és életmódjáról. Hat ily jelentés után, ha azok kielégítők, az illető végleges szabadságot (*absolute release*) kap.¹⁾

Lényegileg hasonló szabályok állanak fenn a jegy- és osztályrendszerre nézve a többi intézetekben is. Jelentékenyebb eltérés, hogy Concordban az I. osztály tagjai már 3 havi jóviselet után feltételes szabadságra bocsáthatók, Jeffersonville-ben ellenben csak 9 hó után. Továbbá a feltételes szabadság (*parole*) ideje Massachusetts-ben a törvényes maximumig, Indiana-ban és New-Yerseyben 1 évig, Illinoisban 9 hóig tart.

Miként e rövid és hézagos vázlatból látható, az új reformatory-intézmény az Európában s közelebbről hazánkban is ismeretes javítóintézeti és az angol fokozatos börtönrendszer összeolvasztása. A javítóintézet rendszeréből átvesszi az iskolai és munkatanítás, az erkölcsi átalakítás, a nevelés eszméit, a fokozatos börtönrendszerből az osztályozást, a jegyrendszert és a feltételes szabadonbocsátást. Az összekötő kapocs, a különböző alkatelemeket összeolvasztó elv a határozatlan időre elítélés s ezzel a javító nevelés gondolatának a javítható felnőtt büntetésekre alkalmazása, viszont a börtön szigorának és a katonai fegyelemnek fentartása, illetőleg kiterjesztése a javítandó elítéltekre s ennek a megjavulás bekövetkeztéhez képest fokozatos enyhítése. Az új intézmény tehát egyfelől, a nevelési elv szempontjából, egy magasabb fokú, szigorúbb jellegű javítóintézet, a felnőttberek kényszernevelő intézete, más-

1) Scott J. a jelenlegi elmírai főigazgató közlése szerint 1876-tól 1910-ig 13.357 beutalt lett feltételes szabadságra bocsátva s a leggon-
dosabb információk szerint 75% nem került újból a bíróságok elé.

felől, a megtorlási elvet tekintve, a javítható büntetéseknak az elkövetett cselekmény súlya helyett a tényleges megjavulás idejéig tartó büntetése, vagyis a *javító büntetés*, a rég hirdetett *javító fogház* eszméjének megvalósítása.

Helyeselhető-e ez az új intézmény, összeegyeztethető-e a büntetőjog alapelveivel s haladást, fejlesztést jelent-e a börtönügy mai európai állapotával szemben, e kérdésre rövid, de határozott igennel felelhetek. A legkülönbözőbb büntetőjogi iskolák hirdetik, a törvénykönyvek kifejezetten elismerik, hogy a büntetés célja legalább a büntettek egy jelentékeny csoportjára a javítás, ezt a mindenképen helyes, emberies eszmét karolja fel s igyekszik nemcsak a serdületlenekre, — mint Európában ma még kizárólag divat — hanem a felnőttekre is megvalósítani Észak-Amerika. A reformatory *alapgondolatát* tehát a legkonzervatívabb európai jogász sem kifogásolhatja. De alig kifogásolhatók a reformatory-rendszer részletei is, a melyek — mint láttuk — külön-külön Európában is rég meghonosodott és bevált börtönügyi intézmények. Csupán az intézetek nagy terjedelme ellen lehet kifogásunk. Elmirában 1350, Mansfield-ben 1050, Jeffersonville-ben 1200 fogolylyal bizonyára nehéz az egyénítés elvét keresztülvinni. Ez azonban nem elvi kifogás. Elméletileg az egyetlen vitás kérdés csak az, helyeselhető-e a határozatlan tartamú javító nevelés rendszerének felnőttekre alkalmazása, vagyis összefér-e a büntető igazságszolgáltatás elveivel a határozatlan tartamú büntetés? Erre a kérdésre azonban már fentebb megfeleltem.

A washingtoni kongresszuson a II. szakosztály első kérdését képezte a »modern javító börtönrendszer« alapelveinek megállapítása. A kérdés nem pusztán az amerikai reformatory-rendszerre vonatkozott, hanem felölelte a modern börtönrendszereket általában, lényegileg azonban mégis a reformatory-rendszer általánosítását jelentette. A II. szakosztályban, melyben *Simon Van der Aa*, a szeretetreméltó hollandus tanár (nemrég a börtönök felügyelője) elnökölt, szó sem volt a »javítórendszer« helyessége, vagy helytelensége felett, csupán a rendszer részleteit vitatták meg nagy egyértelműséggel. A kérdés előadója *Scott József*, az Elmira-reformatory superintendense volt, kinek javaslatát cse-

kély módosításokkal elfogadta úgy a szakosztály, mint a kongresszus. A határozat szövege a következő :

A) »A *modern reformatory-rendszer* alapelvei :

1. Senki sem mondható a javításra képtelennek, bármily korú s bármily előéletű legyen.

2. A közérdek parancsolja, hogy a büntetés ne csak az osztó igazságot s egyszersmind az elrettentést szolgálja, hanem komoly kísérlet legyen a büntetett megjavítására (reformation).

3. E javítás eszközei a vallásos és erkölcsi tanítás, a szellemi és testi nevelés s a jövődő tisztességes életre képesítő munka.

4. A reformatory-rendszer nem egyeztethető össze a rövid tartamú büntetésekkel ; a hosszabb tartamú javító nevelés jobb eredményeket szül, mint a rövid büntetések ismétlése a letartóztatás fokozatos szigorításával.

5. A javítórendszer összekötendő a feltételes szabadonbocsátással, egy felügyelő-tanács vezetése alatt álló pártfogó gondozása mellett.

B) Felette kívánatos, hogy a fiatalok büntetettek (akár visszaesők, akár nem) részére különös módszer (une système special de traitement) állapíttassék meg.

C) A bíróságok jogosíttassanak fel oly különleges elbánás kimondására, mely a) elég hosszú legyen a javítás minden lehető eszközének teljes megkísérlésére, b) megengedje a fentebbi feltételek melletti feltételes szabadonbocsátást.«

A határozathoz *Almquist* svéd küldött javaslatára a kongresszus még azt az *óhaj*t csatolta, hogy :

»A vizsgálati foglyok és a rövid tartamú letartóztatásra ítélték megfelelő csoportosítással elkülönítendőek s a mennyire csak lehetséges, magánelzárásba helyezendőek.«

Korszakalkatónak, új irányt jelentőnek ez a kongresszusi határozat nem mondható ugyan, azonban alapos és kimerítő összefoglalása ez a modern javító börtönrendszer iránti ma uralkodó követelményeknek. Kiemelendő s örvendetes benne, hogy a javítást, mint a büntetés egyik lényeges alkotó részét, illetőleg legjelentősebb célját, újból világosan hangoztatja s a javulásra mindenkit képesnek tart. Mi is ezt hirdetjük itthon, hogy még a látszólag javíthatatlan büntetettéknél sem szabad kizártnak venni a megtérés, a javulás lehetőségét. E helyes felfogás érvé-

nyesül a »javíthatatlan« szokásszerű visszaesők ellen hozott legújabb európai és amerikai törvényekben is, melyek kivétel nélkül fentartják a feltételes szabadonbocsátást az elítélt megjavulása esetére.

Természetes azonban, hogy a javítás, az átalakító nevelés nem lehet az összes elítéltekre nézve a közvetlen és az egyetlen cél. A közveszélyes, szokásszerű büntetésekre az első, a közvetlen cél az ártalmatlanná tétel, a megjavulás itt *már* csak kivételes, rendkívüli eset, a pillanati, kisebb büntetésekre pedig, a kikre vonatkozott az Almquist helyes javaslata, a tulajdonképeni cél a megintés, a fenyítés, a hosszabb javító nevelés itt *még* felesleges. A javítás e szerint főleg a büntettek középső osztályára, a pillanati kis büntetéseknél súlyosabb s a szokásszerűeknél enyhébb csoportra vonatkozik, ezekre tekintendő első, közvetlen célnak. Ezek köréből is legelső sorban a fiatalabb korosztályok azok, a melyeknél a javító nevelés, a »reformatory« vezéreszméje legtöbb sikerrel kecsegtet.

A mint tehát Amerika is csak a fiatalabbkorú (16—30 éves) javítható büntetésekre állította fel ez idő szerint a reformatorykat, úgy Európában is legfeljebb erről lehet szó a közelebbi jövőben. A hajlandóság és a jó példa erre meg is van. *Anglia* 1902-ben a borstal-i intézetben kísérlete meg a 16—21 éves fiatalkorú büntettek javító nevelését. A kísérlet oly jól sikerült, hogy az 1908. évi *Prevention of Crime Act* (8. Edw. 7. Ch. 59.) a *Borstal intézetet* általánosítja s a 16—21 éves fiatalkorú büntetéseket a fegyház vagy fogház helyett ily szigorúbb fajta javítóintézetekbe utalja legalább egy s legfeljebb 3 évi tartamra. E törvény felhatalmazza a belügyi államtitkárt, hogy e rendszert a szükséghez képest a 21—23 éves büntetésekre is kiterjeszthesse.¹⁾ Ugyanezt a gondolatot valósítja meg a magyar *Büntető Novella* (1908 : XXXVI. t.-cz.), mely a *fiatalkorúak fogházának* felállításával a Borstal-, illetőleg az amerikai reformatory-intézeteket akarja követni. A »fiatalkorúak fogháza« ugyan a Büntető Novella értelmében a 12—18 éves »fiatalkorúak« és a 18—21 éves korban levő

¹⁾ A Borstal-rendszert közelebből ismerteti *Markos Olivér* : Két tanulmány a fiatalkorúak büntetőjogának köréből. 1910. L. még *Ruggles Brise* jelentését a kongresszus Bulletinjének I. füzetében 1910. 119—149. l.

büntettek *fogház*-büntetésének végrehajtására szolgáló intézet, azonban az újfajta fogház rendszerét szabályozó 1909. évi 27400. sz. igazságügyminiszteri rendelet teljesen a javító nevelés, a testi, értelmi és erkölcsi átalakítás eszméjét tartja szem előtt s a napjainkban szervezett új intézetek teljesen az angol Borstal-intézetekkel állnak egy színvonalon, sőt azokat annyiban felül is múlják, hogy nálunk a bíróság 5, sőt súlyosabb esetekben 10 évi tartamban szabhatja ki a fiatakorúak fogházbüntetését, a mi még jobban biztosítja a javító nevelés keresztülvitelét. Persze egy lényeges alaki eltérés az amerikai s az angol és magyar intézetek közt, hogy az utóbbiakba a beutalás a bíró által meghatározott időre történik.

Az angol Borstal-intézetek, illetőleg a magyar »fiatakorúak fogházának« továbbfejlesztése és általánosítása, a mi ellen az európai szakemberek körében nem található kifogás, kétségtelenül az amerikai reformatory diadala lesz. Hazánkban is a Büntetőtörvénykönyvek revisiója alkalmával megfontolás tárgyává lesz teendő, nem kellene-e a Novella bátor kezdeményezését továbbfolytatni s a fiatakorúak fogházát, az eredeti forráshoz fordulva, a 16—24 éves büntettek reformatory-intézményévé (határozatlan tartamú beutalással) alakítani?

b) A *probation-rendszer*. A másik eredeti amerikai intézmény, melyről behatóbban szólni kívánok, a probation-rendszer, a magyarul ú. n. *próbára bocsátás*, a mi annál inkább érdekelhet bennünket, mert a magyar törvényhozás is az 1908. évi Büntető Novellában magáévá tette azt s 1910 jan. 1-től ez az intézmény nálunk is életben van.

A probation intézménye lényegileg abban áll, hogy a bíróság a kisebb vétség vagy kihágás miatt elé állított fiatakorú, esetleg felnőtt büntettest, ha az erre hivatott pártfogó tisztviselőnek az illető egyéniségéről, előéletéről, életkörülményeiről adott kimerítő jelentése alapján büntetés nélkül is megjavíthatónak véli, a büntetés helyett bizonyos időre egy pártfogó tisztviselő felügyelete mellett szabadlábon hagyja s a próbaidő alatt tanúsítandó magaviseletétől teszi függővé, hogy az elkövetett cselekményért tényleg kiszabja-e reá a törvényes büntetést, vagy azt teljesen mellőzze.

Ez az intézmény kétségtelenül Massachusetts államból szár-

mazik.¹⁾ Boston városából, az angol puritkulánok e legrégibb turájú s Észak-Amerikának egyik legkellemesebb városából indul ki csendben, zajtalanul hódító útjára eme legegészségesebb és leghatályosabb kriminálpolitikai intézmény. Egy, a fiatakkorú büntetettek javítása iránt érdeklődő magánzó, *Cook R. Rufus* (a közönség által ú. n. »Cook bácsi«), a bírói tárgyalásokra eljáróztatva, jutott először arra a gondolatra, hogy a kisebb büntetéseket, különösen a fiatakkorúakat sokkal biztosabban meg lehet menteni a további bűnelkövetéstől, tehát az erkölcsi elcsúszástól, ha őket gondos felügyelet alá helyezzük, mintha egyenesen a fogházba küldjük. Lassanként sikerült is Cooknak kivinni, hogy a bíróság az ily megbotlott fiatal vádlottakat ne küldje azonnal fogházba, hanem előbb próbának vesse alá. Ő maga, majd egy érdeklődő barátja, *Mr. Augustus*, vállalták az ily próbára bocsátottak felügyeletét. A kísérlet kitünően bevált. Így jött gyakorlatba Bostonban a próbára bocsátás, mely gyakorlatot aztán 1878-ban a törvényhozás is szentesített, midőn Boston városának, majd 1880-ban egész Massachusetts államnak összes bíróságait felhatalmazza, hogy a kisebb súlyú vétségek avagy kihágások miatt eléjük állított egyéneket (úgy fiatalokat, mint felnőtteket), a büntetés mellőzésével, kísérletnek vethessék alá s e végből egy »pártfogó tisztviselő« (*probation officer*) felügyelete alá helyezzék, a ki jóakaratólag gyámolítja az illetőt, hogy erkölcsi hibáit levetkőzze, s helyes, tisztességes, munkás életet éljen.

Massachusetts-nek ugyan már az 1878—80-iki törvényeket megelőzőleg van egy hasonló tárgyú törvénye a gyermekbűntetésekre vonatkozólag. 1870-ben egy törvény (an act relating to the state visiting agency and juvenile offenders) minden kerületben »vizsgáló hivatal« (*visiting agent*) szervez, melynek feladata a 16 évesnél fiatalabb büntetettek életkörülményeit a bíróság felhívására kinyomozni s erről a bíróságnak jelentést tenni.

¹⁾ Nem feladatomban itt a probation eredete feletti vitát ismertetnem. Az ítélet nélküli szabadonbocsátás (*suspension of the sentence*) igaz, hogy az Unio számos államában, valamint Angliában is, már a bostoni bírói gyakorlat előtt szórványosan előfordul, de intézménynyé s a felügyelet alá helyezéssel párosítva kétségtelenül Massachusettsben fejlődik ki. L. ez iránt *Baernreither* id. m. 122—158. l. Az intézmény jelen állását részletesen mutatja be *Lederer*: Der gegenwärtige Stand der Probationsystem. Zeitschrift für die ges. Strafrechtswissenschaft. 28. kötet (1908.) 391—432.

A bíróság a *visiting agent* javaslatára felhatalmazhatja a *Board of State Charities*-t, hogy a gyermeket egy alkalmas egyén gondjaira bízassa és pedig nagykorúságáig vagy rövidebb időre.¹⁾ Ez a humánus gyermekvédelmi törvény azonban nem tekinthető a probation-intézmény megteremtőjének, a melyet kétségtelenül az Uncle Cook fellépése fejlesztett ki s az 1878 és 80-iki törvények formuláztak először.

A bostoni példa, a probation-rendszer, az 1878–80-iki törvények révén csakhamar ismeretes és népszerű lett egész Észak-Amerikában, a mit eléggé igazol az a tény, hogy 30 év alatt 38 állam²⁾ iktatta törvénytárába az új intézményt. A legtöbb állam azonban csak a fiatakorúakra fogadta el a probationt, mint a veszélyeztetett, elhagyatott, iskolakerülő, vagy apróbb vétségeket elkövetett gyermekek és fiatalok megmentésére szolgáló kitünő szociális intézményt. 17 állam³⁾ alkalmazza a massachusettsi minta után felnőttekre is.

A probation így, az utolsó emberöltő alatt egyike lett az amerikai modern büntetőjog, közelebből a fiatakorúak új büntetőjoga egyik legjellemzőbb alkatrészeinek. Az amerikaiak gyakorlatias észjárása rögtön átlátta, hogy a probation nagy költségmegtakarítást jelent, a fiatalok ezreit vonja el ezáltal a fogházakból s így a fogházak kiadásai jelentékenyen leszállíthatók. Másfelől a fiatalság iránti szeretetük s a reformatory-rendszer útján népszerűvé lett javítás, a reformation eszméje, a mi ugyanezen időtől kezdve jellegéje lett a börtönügyi és büntetőjogi törvényhozásnak, szintén reávezették őket, hogy itt egy hatalmas erkölcsjavító és egyúttal szociális intézményről van szó. A felügyelet alá

1) L. *Lederer* id. h. 395. l. Hasonló törvénye van Michigan államnak 1873-ból.

2) Fennáll a probation California, Colorado, Connecticut, Idaho, Illinois, Indiana, Iowa, Kansas, Kentucky, Maine, Maryland, Massachusetts, Michigan, Minnesota, Missouri, Nebraska, New-Jersey, New-York, North Dakota (1909.), Ohio, Oregon, Pennsylvania, Rhode Island, Tennessee, Utah, Vermont, Washington, Wisconsin, Nevada, Oklahoma, South Dakota (1909) államokban és a District of Columbiában. L. Third report of the State Probation Commission for the year 1909. Albany 1910. 17. l.

3) Felnőttekre is alkalmazták a probationt: California, Connecticut, Indiana, Maine, Massachusetts, Michigan, Minnesota, New-Jersey, New-York, North Dakota, Pennsylvania, Vermont, Colorado, Kansas, Minnesota, Nebraska, Wisconsin.

helyezett egyén a pártfogó tisztviselő jóindulatú, atyai gondoskodása mellett a legtöbb esetben könnyen a jó útra terelhető, megmenthető az elsüllyedéstől, meg a fogház könnyen mételyező levegőjétől, a nagyobb büntetettek által leendő elrontás veszélyétől s így a kiadás, a mit a probation officerek fizetésére fordítanak, búsásan megtérül a nagy nemzetgazdasági nyereségben, a mit a sok szabadlábon maradt és gondos felügyelet mellett dolgozó fiatal erő képvisel.¹⁾

A probation mintaházaja ma is Massachusetts, legyen szabad azért a probation közelebbi bemutatása végett az itt fennálló szabályokat ismertetnem.

Próbára bocsátást rendelhet el Massachusetts-ben úgy az I., mint a II. fokú bíróság akár felnőttekre, akár fiatalokra az iszákosság, iskolakerülés, az iskolai törvények megszegése vagy bármely más kisebb büntetendő cselekmény (vétség, kihágás) miatt. A törvény nem határozza meg taxative az eseteket, melyekben a probation elrendelhető, úgy hogy voltaképen a bíró belátásától függ annak alkalmazása. Leggyakoribb azonban az alkalmazás az említett apróbb vétségek és kihágások miatt. Így 1907-ben Massachusetts-ben az alsóbíróságok (municipal, police and district courts) összesen 11.343 (9803 férfi, 1540 nő), a felső bíróságok 1647 esetben (1415 férfi, 232 nő) alkalmazták a probationt,²⁾ ezek közül 7526 esetben iszákosság,³⁾ 711 esetben lopás, 531 esetben a család elhanyagolása, 292 esetben verekedés, támadás (assault and battery), 185 esetben csendzavarás, 100 esetben lustaság és rendetlenség, 152 esetben engedetlenség (stubbornness) miatt s 837 esetben büntetett gyermekekre. Érdekes lesz talán megemlíteni, hogy a próbárabocsátottak közül

1) A Probation eredményességére elég a newyorki fiatalok bíróságának 1907-iki jelentéséből megemlítenem, hogy 1902 szeptembertől 1907 végéig 6579 gyermek és fiatal lett gondozás alá adva és 5543 (84%) nem került újból bíróság elé.

2) *Baernreither* adatai szerint 1903-ban az alsóbíróságok 8140, a felső bíróságok 1255 esetben alkalmazták a probationt. Id. m. 141.

3) Az iszákosság, daczára, hogy a puritán Massachusetts törvényei régidő óta szigorúan büntetik, alaposan el lehet terjedve itt. 1907-ben 86.140 egyén lett letartóztatva s a probation officereknek nyomozás végett átadva. *Seventh Annual Report of the Board of Prison Commissioners of Mass.* 83. l.

10 évesnél fiatalabb volt 107, 10—16 év közötti 1092, 17—21 év közötti 705, 21 éven felüli 6236.

Az alsóbíróságok rendszerint meghatározott időre 6 hó — 1 évi tartamban állapítják meg a próbaidőt, a megállapított próbaidő azonban a probation officer indítványára meghosszabbítható, a mi elég gyakori eset. Előfordul, hogy maguk a próbára bocsátott férfiak feleségei kérik a felügyelet meghosszabbítását, hogy a jó útra indult férjeik továbbra is a jó úton tartassanak.¹⁾ A felső bíróságok határozatlan időre mondják ki a próbára bocsátást, vagyis a felügyelet tartama ily esetben tisztán az illető magaviseletétől, illetőleg a probation officer megítélésétől függ, a kinek indítványára szünteti meg azt a bíróság. Rendszerint 1 év a határidő, de nem ritka a 2, 3 év sem.

A próbára bocsátott minden esetben egy *pártfogó tisztviselő* felügyelete alá helyeztetik. A pártfogó tisztviselői állás az intézmény sarkpontja. Massachusettsben maga a bíróság nevezi ki a pártfogó tisztviselőket, az alsó és felső bíróságok egyaránt. Egyetlen bíróság sincs pártfogó tisztviselő nélkül. A bostoni I. fokú törvényszéknél (Municipal Court) van egy főpártfogó tisztviselő (Chief probation officer) s több férfi- és nőpártfogó tisztviselő. A büntetett gyermekek mellé külön gyermek-pártfogó tisztviselő (Children's Probation Officer). Az egész államban körülbelül 80 pártfogó tisztviselő működik. A pártfogó tisztviselők határozatlan időre neveztetnek ki a társadalmi kérdések iránt érdeklődő s ügybuzgó férfiak és hölgyek közül, akik évi 1500—1800 dollár fizetést kapnak, valamint kész kiadásaik megtérítését. A törvényszékek hitelt nyitnak részükre a próbárabocsátottak segélyezése vagy útiköltségeik fedezése céljából szükséges összegekre.

A pártfogó tisztviselő intézmény megteremtése és meghonosítása elévülhetlen érdeme a massachusettsi törvényhozásnak. Ezek a csendben, látatlanul és zajtalanul működő lelkes emberbarátok végtelenül sok jót tesznek úgy az illető felügyelet alá vett egyénnel, ezek családjával, mint a közönséggel, a társadalommal szemben. Gondoskodnak a felügyeletük alá adott megtévedt, könnyelmű vagy szerencsétlen egyének erkölcsi hibáinak, bajai-

¹⁾ Baernreither id. m. 146. lap.

nak megfelelő orvoslásáról. Ha nincs munkájuk, keresnek nekik megfelelő alkalmazást, felkeresik őket lakásukon, elintézik esetleges családi bajaikat s minden úton-módon igyekeznek őket a tisztességes munkás életre szoktatni. Könnyebb esetekben megelégszenek, ha az illető írásbeli jelentésekben számol be életmódjáról.

A mennyire áldásos a pártfogó tisztviselők működése, természetesen ép oly nehéz és terhes feladat tisztüknek sikeres betöltése. E feladat megkönnyítésére s a pártfogó tisztviselői működés egységességének biztosítására szolgálnak az évente tartott összejövetelek, megbeszélések (*Probation Conference*), melyeket a pártfogó tisztviselők részint a bírakkal együtt, részint külön tartanak,¹⁾ mely utóbbiakra az állam összes pártfogó tisztviselői összegyűlnek. Ezeken a megbeszéléseken a pártfogó tisztviselők kicserélik tapasztalataikat, eljárásuk részleteire, a könyvvezetésre, a szükséges nyomtatványokra stb. egyöntetű megállapodásra jutnak. Saját érdekeik ápolására pedig megalakították a pártfogó tisztviselők egyesületét (*Association of Probation Officers*). Ily buzgólkodás mellett természetes dolog, ha a pártfogó tisztviselői és maga a probation-intézmény Massachusettsben fényesen beválnak mondható. *Pettigrove* úr, a pártfogó tisztviselői kar lelkes vezérének jelentése szerint a próbára bocsátottak 65%-ával szemben teljes sikerrel járt a gondozás, illetőleg felügyelet, a mi reális számítás mellett mindenesetre szép eredmény.

A próbára (on probation) bocsátottnak a bíróság egy lapot ad kezébe, mely magaviseletének szabályait tartalmazza. A pártfogó ellenőrzi, hogy a próbára bocsátott valóban megtartja-e e szabályokat. E végből egyszer ő látogatja meg a próbára bocsátottat, máskor azt rendeli magához. Bostonban a városi törvényszék által elbocsátottak hetenként egyszer (*Probation day*) kötelesek mintegy »ellenőrzési szemlére« megjelenni. (Baernreither, 145. l.)

Talán érdemes lesz itt megemlítenem, hogy 1900-ban Massachusetts elfogadta és életbe léptette a belga-francia feltételes elítélés intézményét, helyesebben a büntetés végrehajtásának feltételes felfüggesztését is, a mit Amerikában általában *French*

¹⁾ Az 1907 június 8-án Bostonban tartott Probation Conference-en 53 pártfogó tisztviselő volt jelen.

system of probation-nak neveznek.¹⁾ A népszerűbb és mindenesetre hatékonyabb próbára bocsátás mellett azonban a francia rendszernek itt kisebb szerepe van és kevésbé sűrűn alkalmaztatik, mint Európában. 1907-ben a 39 bíróság mindössze 2427 esetben alkalmazta. Ez a szám is azonban elég tekintélyes, figyelembe véve, hogy a próbára bocsátottak (12.990) a probation hiányában bizonyára szintén valamennyien megkapták volna a felfüggesztés (*sursis*) kedvezményét.

A probationt alkalmazó többi államok közül különösen *Indiana* és *New-York* emelendő ki, a hol a pártfogó tisztviselői intézmény szintén mintaszerűen van kiépítve. *Indianában* próbára bocsátottaknak 86%-a megjavul, vagyis ennyiről adnak kedvező jelentést a pártfogó tisztviselők. *New-Yorkban* 1907-ben állami »probation bizottság« (*State Probation Commission*) szerveztetett a probation egységes vezetésére.

Alig szükséges kiemelnem, hogy ezt az áldásos intézményt csak helyeselni tudom. Az amerikai intézményekről író európai szakemberek (*Baernreither*, *Freudenthal*, *Lenz*, *Lederer*) kivétel nélkül elragadtatással szólnak róla. *Baernreither* egyenesen a legfontosabbnak tartja az amerikai reformintézmények közt. Jelentőségére legjobb bírálát, hogy a magyar törvényhozás is 1908-ban a fiatalkorúak új büntetőjogának megalkotásakor habozás nélkül egyértelműen magáévá tette az annak meghonosítása iránti javaslatot.²⁾ Az új intézmény hazánkban még csak 1910 január 1. óta lévén életben, gyakorlati beválásáról statisztikai adataink még nincsenek, azonban kétségtelennek tartom, hogy az rövid időn nálunk is be fog válni, főleg ha a pártfogó tisztviselői állás nálunk is fizetési hivatallá tételük. Az amerikai lélekemelő példákat látva, bízom benne, hogy a próbára bocsátás, illetőleg pártfogó-gondozás alá helyezés nálunk is egy jelentős nevelési és társadalomvédelmi intézménynyé fog kifejlődni, melyet idővel a magyar törvényhozás is ki fog terjesztetni a felnőttekre is.

1) A »francia rendszert« *Massachusettsen* kívül még négy állam alkalmazza: *Vermont*, *Minnesota*, *Connecticut*, *Indiana*.

2) Elfogadta a probation intézményét *Anglia* is és pedig már 1879-ben, majd kiterjesztette 1887-ben, de egyelőre a pártfogó tisztviselői állás szervezése nélkül. Csak 1907-ben veszik át a probation e leglényegesebb szervét is.

A probation intézményével a washingtoni kongresszuson a III. szakosztály foglalkozott (Sir *Evelyn Ruggles Brise* angol küldött elnöklésével), mint a rövid tartamú fogházbüntetés pótszerével. A határozat konstatálja a probation jótékony hatását s helyesen mutat rá, hogy a feltételes szabadon bocsátás eredményét is nehéz, sőt lehetetlen megállapítani a szabadon bocsátott feletti *rendszeres felügyelet* (probation-rendszer) nélkül. Végül kíváncsnak mondja a határozat minden államban egy *központi hatóság* létesítését, mely a probation-ügy felett a felügyeletet gyakorolja.

c) *A fiatalok bírósága.* A harmadik eredeti amerikai reformintézmény végül a *Juvenile Court*, a fiatalok bírósága. Ez az intézmény a legújabb s egyszersmind a fiatalok új büntetőjogának külsőleg is legszembeötlőbb s jelentőségére is a legnagyobb horderejű alkotása.

Ennek a szerzőségét már csakugyan nem lehet elvitatni Észak-Amerikától. New-Yorkban történtek először bizonytalan, kiforratlan kísérletek a gyermek- és fiatalok bűnügyeinek elkülönített tárgyalására, azonban a New-Yorkkal legújabban erősen versenyző s bámulatos gyorsasággal fejlődő Chicago városát illeti meg a dicsőség, hogy az új intézményt 1899-ben, tehát alig tíz éve, megteremtette, törvényileg szabályozta és gyakorlatilag megvalósította.¹⁾

Az új intézmény a chicagói női club (Women's Club), majd a különböző gyermekvédelmi társulatok (Chicago Visitation and Aid Society, Bar Association of Cook County, State Bar Association) és a napi sajtó agitálásának eredménye. Illinois állam volt ugyanis a XIX. század utolsó tizedében talán az egyetlen fejlettebb amerikai állam s Chicago az egyetlen nagy város, mely a büntetett gyermekeket (10 éven felül) és fiatalokat rendes fogházakba, a felnőttekkel összezsúfoltan, helyezte el. E botrányos állapot gyökeres megszüntetésére irányuló javaslatok

¹⁾ A fiatalok bíróságának irodalmából az általános műveken felül i. *Barrows*: Children's Courts. Washington, 1904.; *Lindsey*: The problem of the children.; *Hastings H. Hart*: Juvenile court laws. 1910.; *Balogh Jenő*: Jogt. Közl. 1905. 416.; *Engelberg*: A fiatalok bíróságairól. Budapest 1909.; *G. Stammer*: Amerik. Jugendgerichte. Berlin, 1908.; Verhandlungen des ersten deutschen Jugendgerichtstages. 1909.

közül *Harvey B. Hard* bíró törvénytervezete nyerte meg a közetszést s az 1898-ban tartott State Conference of Charities and Correction által kiküldött bizottságnak sikerült a törvényhozó testületnél kivívni a Hard-féle tervezet törvényerőre emelését. Az új törvény, mely a gyermek és fiatalkorú büntetéseket külön bíróságát először állítja fel, 1899 július 1-én lépett életbe és pedig egyelőre csak Chicago városára (az ú. n. Cook county-ra), miután a törvény csak az 500.000-nél több lakossal bíró kerületekben engedte meg az új bíróság szervezését. Az 1899-iki törvény módosított 1901-ben, 1905-ben, végül 1907-ben, melyek által az új intézmény az egész Illinoisra kiterjesztetett.

Jellemző az amerikai társadalom hangulathullámszára, de egyszersmind a sikereken való gyors lelkesedésére, hogy a chicagói törvény eleinte általános kétkedéssel, itt-ott gúnnyal fogadtatott, a fiatalok bíróságának első félévi fényes sikere azonban egy csapásra meghódította mindenkit. Pennsylvániában, egy philadelphiai lelkes hölgy, *Hannah Kent Schoff* agitálására, a ki az 1897-ben tartott »anyák kongresszusának« (Congress of Mothers) is elnöke volt, már 1900-ban életbeléptetik az új intézményt. Érdekes, hogy a pennsylvániai legfőbb bíróság a »gyermekbíróságot« alkotmányellenes intézménynek találta, mint a gyermekek és fiatalok részére felállított privilégiumot, mely ellenkezik a törvény előtti egyenlőséggel, másfelől az esküdtek mellőzése folytán az inquisitorius rendszer visszaállítása, azonban sikerült 1903-ban olyformán módosítani a törvényt, mely a jogászok aggályait eloszlatta.¹⁾

A többi északamerikai államok is egymásután igttatták törvénybe a fiatalok bíróságát, úgy hogy tíz év alatt 22 államban (illetve 41 helyen) állíttatott fel az új intézmény.²⁾ Az egyes törvények közt a részletek tekintetében vannak ugyan eltérések, lényegileg azonban még mindig a *chicagói* minta az uralkodó. Kiemelkedik azonban az *indianapolisi* és a Colorado államban levő *denveri* minta, mely utóbbit az ottani kitünő bíró, *Lindsey*, tett

¹⁾ *Baernreither* id. m. 177. 1.

²⁾ *Thomas J. Homer* összeállítása szerint a 46 állam és 4 terület közül csak 9-ben nincs ez idő szerint törvény vagy szabályrendelet a fiatalok bíróságáról s így voltaképen 41 állam, illetve terület ismeri az új intézményt. *L. Hastings H. Hart* id. m.

híressé és népszerűvé, úgy hogy Baernreither is külön fejezetet szentel a denveri juvenile court bemutatására. A legtöbb helyt teljesen külön épület áll fenn a fiatalok bírósága részére, leginkább »Juvenile Court« névvel, ezzel is ki akarván fejezni, hogy a fiatalok bírósága *nem büntető bíróság*, hanem egy újabb társadalomvédelmi intézmény. Legdíszesebb és legimpozánsabb a chicagói Juvenile Court, melynek külön letartóztatási helyisége is van a vizsgálat alatt álló gyermekek és fiatalok részére. Különben mindenütt, a hol az új intézményt tanulmányoztuk, New-Yorkban, Bostonban, Philadelphiában, Chicagóban, Indianapolisban, Louisvilleben, kivétel nélkül hatalmas czélszerű épületek (külön termekkel a bírák, külön a pártfogó tisztviselők részére, városházák) állnak a személyzet rendelkezésére.

A fiataikorúak bíróságának hatásköre általában a 16 évesnél fiatalabbakra terjed ki és pedig úgy az elhagyatott (dependent), mint a büntettes (delinquent) fiatalokra. Korminimum rendszerint nincs is. Az illinoisi törvény kifejezetten a fiatalok bírósága elé utalja a 10 évesnél ifjabb csavargó, kolduló, áruló gyermekeket is. Az elhagyatott és büntettes fiatalokat az amerikai törvények — mint fentebb is említettem — rendszerint élesen megkülönböztetik, azonban mindkettőt ideutalják, vagyis a különbséget csak jogilag teszik meg, a gyakorlatban elenyésztetik. Csak a legsúlyosabb cselekmények, így különösen a gyilkosság elkövetőit veszik ki — mint a reformatory alól — úgy a fiatalok bírósága alól is; ezeket a jury elé utasítják.

A fiatalok bírósága mindenütt mint egyes bíróság van szervezve. Barátságos, jómodorú bírákat szemelnek ki e feladatra, a kik le tudnak szállni a gyermekek gondolatvilágába, az ő nyelvükön tudnak beszélni velük. Legtöbb helyen nem bírói talárban, hanem hétköznapi ruhában, nem magas emelvényről, hanem az íróasztal mellől beszélnek az asztal túlsó végénél, a bíróval szemben ülő gyermekekkel.

A bírói személyzet tekintetében, az északamerikai államokban e részben fennálló nagy eltérések folytán lényeges különbségek vannak. Leghelyesebb rendszere van Indiana államnak, hol a fiatalok bírása állandóan csak a fiatalok ügyeivel foglalkozik. Chicagóban és Denverben a fiatalok bírása másnemű bírói functiókat is végez. Így Lindsey, a mintaszerű fiatal bíró, csak

délután 4 órától kezdve ér rá a fiatalok ügyeivel foglalkozni. Philadelphiában és Bostonban pedig a bírák turnusokban csak bizonyos időre (3—6 hó) vannak beosztva a fiatalok bíróságához.

A fiatalok bíróságának nélkülözhetlen segédszerve, szinte betűszerinti jobbkéze a pártfogó tisztviselő (probation officer). Ez a nevezetes új tisztség — mint fentebb előadtam — a próbára bocsátás intézményével kapcsolatban alakult ki Massachusettsben már a fiatalok bíróságának megszületése előtt. A chicagói törvény s utána a fiatalok bíróságáról szóló többi törvények teszik azonban ezt a hivatalt a fiatalok bíróságának kiegészítő részévé s munkakörét kiszélesítik és jelentőségét fokozzák. A pártfogó tisztviselő feladata most már nemcsak a próbára bocsátottak felügyelete és a reájuk vonatkozó környezettanulmány beszerzése, hanem az összes elhagyatott és büntetett gyermekek és fiatalok ügyeiben az előkészítő eljárás, a nyomozás, a környezettanulmány elkészítése és a bíró elé terjesztése és a tárgyaláson való segédkezés.

Az illinoisi törvény rendes hivatalos szervezetet ad a pártfogó tisztviselői karnak. Chicagóban egy ügyész mint *chief probation officer* vezeti ezt a fontos szolgálati ágat. Közvetlenül a főpártfogó tisztviselő alá van rendelve 16 rendőri hivatalnok, a *police probation officer*ek, a kiket a város fizet, ezenkívül Chicago 12 kerületében 12 *district probation officer* működik, ez utóbbiakat a juvenile court committee alkalmazza és a women's club fizeti. A különböző vallásos egyesületek szintén számos, részint fizetéses, részint önkéntes pártfogó tisztviselőt alkalmaznak. Szóval, Chicagóban egy egész sereg pártfogó tisztviselő áll a fiatalok bíróságának segédkezésére, előkészítve és előmozdítva a bíró munkáját s majd annak határozata szerint a felügyeletet gyakorolva a próbára bocsátottak és a családokhoz elhelyezett fiatalok felett.

Különösen kiemelendőnek tartom, hogy a probation officerek ma már Amerikában is legnagyobb részt rendes fizetéssel ellátott hivatalnokok. A Bernard Flexner által összeállított kimutatás szerint a fizetéses probation officerek száma (a főnőkön kívül, a ki szintén fizetést kap): Chicagóban 65, St. Louisban 11, Pittsburgban 10, Detroitban 9, Clevelandban, Cincinnatiában, Columbusban 6—6, Baltimoreban, Louisvilleben 5—5, kisebb

helyeken is 1—2—3.¹⁾ A fizetési pártfogó tisztviselő ugyanis egyenesen és kizárólag ennek a nemes és fontos feladatnak szentelheti életét s így a bíróság is az ő munkaerejét bátrabban és biztosabban igénybeveheti, mint az önkéntes tisztviselőt, a ki csak szívesből, műkedvelésből foglalkozván e tiszttel, nem is terhelhető meg annyira. Így Chicagóban egy fizetési pártfogó tisztviselőre 75—125, St. Louisban 120—180, Cincinnatiában 150—300, Denverben 100, Louisvilleben 30—80, Pittsburgban 75, Clevelandban 60 gyermek felügyeletét is rá merik bízni, míg az önkéntes tisztviselő rendszerint 1—2, legfeljebb kivételesen vállalja 3—5 gyermekre a felügyeletet. A fizetési pártfogó tisztviselői intézmény tehát egyrészt gazdaságosabb, másrészt az egységes és szakszerű eljárást is jobban biztosítja. Természetesen, a hol elég és megbízható önkéntes ajánlkozik, ott ezek a legnagyobb örömmel vétetnek igénybe, mert az igazi egyéni elbánást, az atyai vagy anyai gondozást viszont inkább várhatjuk attól, a ki csak 1 vagy 2 gyermekkel foglalkozik, de az elhagyatott és bűntettes fiatalság óriási létszámát tekintve, alig képzelhető valahol társadalom, a hol minden 1—2 gyermekre külön önkéntes pártfogó akadjon.²⁾

Alig szükség mondanom, hogy a pártfogó tisztviselők közt számos hölgy is van, a kik főleg a leány-, de gyakran a fiúgyermek gondozását végzik. Akárhány néger nővel is találkoztunk e nemes hivatás terén.

A fiatalok bírósága előtti eljárás felette egyszerű. A rendőrség által tettenért, letartóztatott, vagy a magán egyén által feljelentett vagy előállított gyermek apróbb csínyek miatt azonnal a bíró elé kerül, a ki a gyermeket, szülőjét vagy gyámját kihallgatja s az illető kerületi probation officer javaslata alapján rögtön intézkedik, hogy a gyermek intés vagy dorgálás mellett visszaadassék szüleinek, vagy próbára bocsát-

¹⁾ A chief probation officer fizetése Chicagóban évi 3000 dollár, másutt 1200—2500 dollár; a többi probation officereké: 1000—1500 dollár közt váltakozik. Indianapolisban úgy a főnök, mint a többi probation officerek 3 dollár napidíjat kapnak.

²⁾ Így Indianapolisban a bíróságok 565 önkéntes probation-officer listáját forgatják kezökben, azonban ezek közül csak 190 működik tényleg. Cincinnatiában 150 önkéntes pártfogó tisztviselőnek csak 20%-a működik.

tassék, vagy megfelelő intézetbe, avagy más családba helyeztesék. Súlyosabb és vitás esetekben a gyermek életviszonyainak, környezetének tanulmányozását rendeli el a bíró, a mit az illető kerületbeli probation officer fog végezni, mialatt a gyermek vagy szüleinél marad, ha ilyenek vannak és megbízhatók, vagy le-tartóztató intézetbe (detention home) helyeztetik. A nyomozás befejeztével a pártfogó tisztviselő jelentést tesz s a bíró megtartja a *tárgyalást*.

A tárgyalás menete is gyors és egyszerű. Ügyészi indítvány nincs, miután Amerikában is mint Angliában rendes vádhatóság nem létezik, e helyett a pártfogó tisztviselő szerepel mint indítványozó, tanácsadó és felvilágosító hatóság. Védő szerepelhet, legtöbb esetben azonban ez is hiányzik, mert alig is van rá szükség. A pártfogó tisztviselő, a bíró kétségtelenül mindig a gyermek javát akarják, a közönség is tudja ezt, így nem is fordul védőhöz. A bíró kihallgatja a gyermeket, ha vannak, a tanukat, a szülőket, gondozókat s rögtön megállapítja és kimondja, mi történjék a gyermekkel. Az intézkedések ily esetben is: dorgálás, próbárabocsátás, javító nevelőintézetbe helyezés. Súlyosabb esetekben, főleg ha a gyermek makacsnak, »javíthatatlannak« látszik, az intézetbe utalás a szabály, a hol a gyermek nagykorúságáig marad.

A tárgyalás legtöbb helyen (így New-Yorkban, Chicagóban, Indianapolisban, Louisvilleban) nyilvános, Bostonban zárt ajtók megett, a bíró dolgozószobájában történik. Az elintézés a mi gyakorlatunkhoz képest bámulatos gyorsasággal történik. Baernreither is így írja, magam is megerősíthetem, hogy egy óra alatt 6—10 esetet elintéz a bíró, a mit a gondos előkészítés, a pártfogó tisztviselők pontos és lelkiismeretes segédkezése tesz lehetővé. A bírói intézkedés, jegyzőkönyvezés nélkül, kártyalapokkal történik. A gyermeket a tárgyalás után ismét a pártfogó tisztviselő veszi át s ő szállítja a bírói intézkedésben megjelölt helyre. Lindsey, denveri bíró megkísérelte és a maga kerületében rendszerré tette, hogy a javítóintézetbe utalt érettebb gyermeket kísérő nélkül egyedül küldi a beutaló jeggyel az illető intézetbe.

A fiatalok bíróságának e pár sorban vázolt új intézménye

a betetőzése és valódi koronája a fiatalok új büntetőjogának Észak-Amerikában. Ezzel az új szervezettel alakult ki szemmel láthatóan a fiatalok büntetőjoga, mint a modern büntetőjog, illetőleg a szocialis feladatok egészen önálló, külön ága. Ez az intézmény juttatta kézzelfoghatóan kifejezésre, hogy a gyermekeket és a serdületlen fiatalkorúakat, ha büntettet követtek is el, egyenesen és határozottan ki kell zárni a büntettesek gárdájából. A gyermek és a serdületlen fiatalkorú bűncselekménye végeredményben egy gyermekcsíny,¹⁾ a rossz, ferde, hiányos, vagy éppen elmaradt nevelés eredménye, a mit tehát az utólagos neveléssel, a tisztességes munkáséletre rászoktatással lehet legbiztosabban megelőzni.

A fiatalok bíróságának, egy tekintélyes amerikai író, Hastings Hart szerint két alapelve van. Egyik a *gyermek megbecsülése*. Ha a rabszolgaság korában is 25—50—100 dollárt adtak egy emberért, ma a modern, szabad világban lehetetlen fel nem ismerni a gyermek értékét. A jól felnevelt gyermek emeli a társadalom javát, gazdagságát, erkölcsiségét, kulturáját, míg az elhanyagolt gyermek a társadalom terhe, veszedelme, ellensége lesz. Az önérdek és az altruismus tehát egyaránt igazolja a fiatalok bíróságát. A másik alapelv a *megtorló büntetés háttérbe szorítása*. A gyermek büntetése nem kötelessége az államnak. A gyermek lehet bűnelkövető, de nem büntetendő (delinquency but not criminality). A *bűnelkövetés* még nem jelenti a *bűnösséget*. A bűnelkövető serdületlen fiatalkorú csak javítóintézetbe helyezhető, a hol a nevelés, javítás, a lehető átalakítás, reformálás lesz az elérendő cél.

De hozzátehetjük még e két, helyesen kiemelt vezéreszméhez, hogy a társadalom védelme, a közjólét és a közbiztonság megszilárdítása iránti céltudatos törekvés és igazolja a fiatalok bíróságát. Az új intézmény mint az elhagyatott, csavargó, kolduló, iskola- és munkakerülő gyermekek és fiatalok megmentésére, felnevelésére irányuló központi szervezet egy *hatalmas szocialis intézmény*, mely az alsó, szegényebb néposztályok bajainak

1) Lindsey amerikaiiasan, vagyis merész gyakorlatiassággal véli útját vágni a gyermekbűntetteknek. A játékszerek lopásával vádolt gyermekeknek játékszereket szerez be, hogy ne legyen okuk újból a lopásra gondolni.

is alapos orvosszere, a munkáskérdés megoldásának egyik gyakorlatias és hatályos eszköze lesz mindenütt.

A fiatalok bíróságának életrevalóságát és valódi nagy jelentőségét legjobban mutatja különben, hogy az amerikai büntetőjogi reformintézmények közül ez lett leggyorsabban népszerűvé a konzervatív Európában. Az európai szakemberek és államférfiak előtt *Barrows* Sámuelnek, az északamerikai Egyesült Államok hivatalos képviselőjének, az 1905. évi budapesti kongresszuson az új intézményről közzétett könyve tette először ismeretessé a fiatalok bíróságát. A budapesti kongresszus egy csapásra fel is ismerte az új intézmény óriási fontosságát s daczára, hogy a tárgyalandó ügyek közé ez a jóformán teljesen ismeretlen kérdés nem is volt felvéve, az agg főtitkár, *Guillaume*, lelkes felszólalására kifejezte az óhaját, hogy az összes államok igyekezzenek ezt a kitünőnek látszó intézményt meghonosítani. A felhívásnak meg is lett az eredménye. A 41 amerikai államon kívül Európában is Anglia, sőt a börtönügyi reformok terén annyira óvatos Németország, valamint 1908-ban hazánk is elfogadták és felállították a fiatalok külön bíróságát, más államok most tárgyalnak annak bevezetésén.¹⁾

A washingtoni kongresszuson a IV. szakosztály első kérdését képezte a fiatalok bírósága helyességének és alapelveinek megvitatása. A kérdés népszerűségét mutatja, hogy 16 vélemény érkezett reá (köztük 2 hazánkból: Balogh Jenő, Lengyel Aurél tollából). A véleményezők, valamint a szakosztály (melynek elnöke egy amerikai hölgy: *Miss K. B. Davis* volt) és a teljes ülés egyértelemmel csak helyeselni tudták az intézményt s így a határozat, ez oly fontos tárgyban meglehetősen könnyű volt. Tulajdonképeni vita csak a szervezés alapelvei felett folyt, a

¹⁾ Hazánkban az 1908. évi 20.003. sz. ministeri rendelet lépteti életbe a fiatalkorúak bíróságát Budapesten és a nagyobb forgalmú járásbíróságoknál (a hol legalább két bíró látja el a bűnügyeket). A Büntető Novella nem öleli fel az új intézményt, de az ennek II. fejezetét életbeléptető ig. min. rendelet (1909. évi 27.100. sz.) az 1908. évinél részletesebben és szélesebb körben írja elő azt. 1909 és 1910 folyamán külön törvénytervezetek készültek a fiatalkorúak ügyeiben követendő eljárásról s remélhetőleg rövid időn csakugyan külön törvénybe lesz ígdatva nálunk is az amerikai büntetőjog e legujabb hajtása.

melyek természetesen a legnagyobb általánosságban lettek körvonalazva. A határozat szövege a következő:

I. »A fiatalkorú büntettek nem vethetők alá a felnőtt büntettekre jelenleg fennálló bünvádi eljárási szabályoknak.

II. A fiatalkorú büntettek elleni eljárás alapelvei:

1. A fiatalkorú büntettek ügyeivel foglalkozó és azokat intéző tisztviselőket első sorban a gyermekek nyelvén értő és velők rokonszenvező oly egyének közül kell választani, a kik a társadalmi és lélektani tudományokban jártasak.

2. Ezek segítőtársai a »pártfogó tisztviselők«, a kiknek feladata az előkészítő eljárás és a próbára bocsátottak (»on probation«) feletti felügyelet.

3. A fiatalkorú büntettek ügyeiben minden lehető módot meg kell ragadni a fiatalkorú bűnösségének felderítésére és a vizsgálat eredménye felhasználandó az eset elintézésénél. Orvosi vizsgálatot oly orvosokra kell bízni, a kik a társadalmi és lélektani tudományokban különös jártassággal bírnak. Az ily vizsgálat alatt szerzett személyi adatok nem hozhatók nyilvánosságra.

4. A letartóztatás, a mennyire csak lehetséges, kerülendő, csak kivételes esetekben alkalmazható.

5. A mennyiben a fiatalkorú letartóztatása elkerülhetetlen, a fiatal letartóztatottak elkülönítendők a felnőttektől.

6. Oly államokban, a melyekben a fiatalkorú büntettek ügyeiben a bíróság jár el:

a) a fiatalok ügyei sohasem tárgyalhatók a felnőttek ügyeivel együtt,

b) a fiatalok ügyeiben tartott tárgyalás vezérelve (tendance) a gyermek java (au bien de l'enfant) legyen, ne pedig a gyermek elítélése.

III. A fiatalkorú büntettek ügyeiben eljáró hatóságok egyszersmind az elhagyatott és bántalmazott (maltraités) gyermekek ügyeivel is megbízandók.

*

Hézagos beszámolóm, illetve az északamerikai börtönügyi mai vezéreszméiről és reformintézményeiről adott rövid vázlatom talán feljogosít befejezésül annak a kijelentésére, hogy az észak-

amerikai börtönügy, illetőleg büntetőjog mai állapotának beható tanulmányozása mindenesetre megérdemli a fáradságot s kétségtelenül sok becses tanulsággal és haszonnal jár reánk európai szakemberekre, az elmélet vagy a gyakorlat terén működőkre egyaránt. Az északamerikai büntetőjog, daczára az ottani kultúra fiatalságának s a büntetőjogi tudomány mostoha művelésének, ugyanazokat a törekvéseket, azokat a reformeszméket mutatja fel, a melyeket nálunk, az ősi kulturájú Európában, a reformirányok, a büntetőjog átalakításán, korszerű fejlesztésén munkálkodó büntetőjogi iskolák képviselnek. Sőt Amerika, az őt minden téren jellemző merész kezdeményezésével és gyakorlatiasságával e részben meg is előzött minket s számos reformintézményével vezetőnk lett a büntetőjog fejlesztése terén.

Legbecsesebb és bizonyára sokáig maradandó érdeme lesz az északamerikai büntetőjognak, hogy a fiatalkorúakkal való büntetőjogi elbánást teljesen új alapokra fektette. A *fiatalkorúak külön bírósága*, a melylyel a gyermek- és fiatalkorú büntetéseket tulajdonképen kirekeszti a közönséges büntetések sorából s önálló szervezetet teremt az elhagyatott és a bűnözés útjára tévedt fiatalság ügyeinek modern szellemű elintézésére, — a *próbára-bocsátás* intézménye, mely a világszerte károsnak felismert rövid tartamú fogházbüntetések legbölcsebb és legbiztosabb pótszere, s az ennek körében kifejlődött *pártfogó tisztviselői* állás, mely a fiatalkorúak bíróságának éltető eleme, legfontosabb alkatrésze lett, — a *reformatory*-intézmény, a felnőttébb fiatalság és az alkalmi büntetések külön javítóintézete, mely a büntetések osztályozását, az individualisatiót és a specialisatiót hatalmas lépéssel viszi előre, — mindezek az új, reformintézmények ékesen szóló bizonyosságai az északamerikaiak helyes gyakorlati érzékének s egyúttal a modern köreszmék iránti fogékonyságának.

Ezekkel az üdvös és egészséges új intézményekkel, melyeket az európai legtekintélyesebb államok nem átallanak egyszerűen átvenni, vagy utánképezni, Észak-Amerika bebizonyította, hogy az Európában oly gyakran gúnyosan emlegetett »Amerika« nem egyszerűen a »humbukok« hazája, hanem tud nagyot és követésre méltót is alkotni.

Az általam bemutatott reformintézmények közt a »határozatlan tartamú ítélet« intézménye legfeljebb az, a mihez szó férhet,

a minek jogosultsága s alkalmazási tere felett még bizonynyal sok vita fog lefolyni. El kell ismernünk s hangsúlyoztam is, hogy ez az intézmény Amerikában nincs még teljesen kiforrva s csak a reformatory-intézetek körében áll vitán felül annak helyessége. Azonban azt is el kell viszont ismernünk, hogy a határozatlan tartamú letartóztatás, mint »biztonsági rendszabály«, épen a legnépszerűbb reformeszmé ma Európaszerte a közveszélyes bűntettes osztályok elleni küzdelemben. A gondolat tehát, a mit az amerikaiak a büntetéskiszabás terére is át akarnak hozni, szintén nem képtelenség, hanem egy gyakorlatias és egészséges reformeszmé, a mellyel egyik vagy másik téren mindenesetre mint komoly javaslattal kell foglalkoznunk.

Amerikáról s az amerikai intézményekről általában két ellenséges nézet van Európaszerte s nálunk is forgalomban. Az egyik éig magasztalja, a másik lekicsinyli és kigúnyolja. Én azt hiszem, az igazság, mint mindenben, itt is a középen van. Amerikában, még az az alatt közelebből értett Észak-Amerikában is van kétségtelenül sok túlzás, sok ferdeség, nyers, kiforratlan dolog. Ez természetes folyománya az ottani aránylag fiatal kultúrának, a folytonos bevándorlásnak, az új és új alakulásoknak, a mik ott politikai s társadalmi téren napirenden vannak. De vannak egészséges, életerős intézményeik, czélszerű, gyakorlatias és észszerű, kellemes szokásaik, újításaik, bámulatos technikai vívmányaik, a miket csak örömmel és lelkesedéssel szemlélhetünk, mint az igazi egyéni és politikai szabadság, a valódi jogegyenlőség, az őszinte emberszeretet és a tudvány friss hajtásait.

Ezekért a derék, egészséges intézményekért meg kell bocsátanunk a túlzott vagy tökéletlen állapotokat. Ez utóbbiakat semmiesetre se utánozzuk, de az előbbieket mért ne dicsérhetnők érdemük szerint. Hiszen talán nálunk minden helyes és tökéletes, a mi intézményeink közt nem lenne kritizálni, kivetni és javítani való?

Részemről azért az északamerikai börtönügy és büntetőjog közelebbi és közvetlen tanulmányozását nemcsak érdekesnek és élvezetesnek, de szükségesnek és elengedhetetlennek vélem mindazokra nézve, kik a büntetőjog fejlesztését, haladását munkálni kívánják. S boldognak érzem magamat, hogy e szerencsében — habár oly rövid időre — én is részesülhettem. Különösen örven-

dek annak, hogy a Büntető Novellánk új intézményei, különösen annak a fiatalkorúakra vonatkozó korszakalkotó rendelkezései felől már idehaza hirdetett őszinte lelkesedésem csak új táplálékot nyert az amerikai reformintézmények közvetlen tanulmányozása által. A próbárabocsátás, a fiatalok bírósága, a javító nevelőintézetek új szervezete, a melyeket részben egyenest Észak-Amerikából ültettünk át, részben az ottani minták figyelembevételével reformáltunk s a melyek a magyar és az észak-amerikai büntetőjog rokonságát megteremtették, a mi új reformintézményeink helyessége és gyakorlatiassága még tisztábban és határozottabban áll előttem amerikai utam után, mint eddigelé.

Csak a köteles tiszteletet rovom le és a tiszta igazságot szolgáltatom azért Balogh Jenő, vallás- és közoktatásügyi államtitkár urnak, a Büntető Novella s különösen annak a fiatalkorúakra vonatkozó II. fejezete tervezőjének, ha kifejezem, hogy ő volt az, a ki az északamerikai börtönügy és büntetőjog egészséges reformeszméinek hazái jogunkba való átültetésére az első lökést megadta.
